

Litteraturkrönika 1991

Av S. Fries, B. Pamp och C. Platzack

Bede, Libri II De Arte Metrica et De Schematibus et Tropis. The Art of Poetry and Rhetoric. The Latin Text with an English Translation, Introduction, and Notes by Calvin B. Kendall. 216 s., 1 pl. Saarbrücken 1991 (AQ-Verlag). (Bibliotheca Germanica. Series Nova. Vol. 2.) ISBN 3-922441-60-2. ISSN 0939-544X. Beda, "den vördnadsvärde" (o. 673–735), har haft tillräckligt inflytande, direkt och indirekt, på den nordiska andliga odlingen för att det kan vara värt att informera nordiska filologer om att hans lärobok i poetik och retorik för klosterscholan i Jarrow i Nordengland nu har utkommit i en behändig utgåva med den latinska texten och en översättning till engelska tryckta parallellt. De metriska avsnitten innehåller bl.a. stavelse- och stavelselängdsanalyser och också, med anledning av de skiftande ändelserna, en ordklassdiskussion. Boken intar härigenom en plats inte bara i poetikens och retorikens utan också i grammatikens lärdomshistoria. B. P.

Contemporary Morphology. Edited by Wolfgang U. Dressler, Hans C. Luschützky, Oskar E. Pfeiffer, John R. Renninson. IX + 317 s. Berlin–New York 1991 (Mouton de Gruyter). (Trends in Linguistics. Studies and Monographs. 49.) ISBN 0-89925-663-5, 3-11-012349-5. I denna volym presenteras ett urval av uppsatser (24 stycken) som bygger på föredrag hållna vid det tredje internationella morfologimötet i Krems, Österrike, i juli 1988. Uppsatserna är grupperade efter innehåll. En grupp av uppsatser tar upp problem rörande morfologiens gränssytor mot andra språkliga nivåer, främst fonologien, en annan grupp behandlar ordbildningsproblem, och i en tredje grupp studeras böjningsmorfologi och enklitiska fenomen. Volymen innehåller också uppsatser om datamaskinell morfologi, psykolingvistisk morfologi och topologisk morfologi, och avslutas som sig bör med ett ämnesregister och ett register över behandlade språk. Skandinaviska data behandlas endast i ringa utsträckning. Bland författarna märks Stephen Anderson, Josef Bayer, Wolfgang Dressler, Ference Kiefer, Wolfgang Motsch, Irene Vogel och Wolfgang Wurzel. C. P.

Niels Davidsen-Nielsen, Tense and Mood in English. A Comparison with Danish. X + 224 s. Berlin–New York 1990 (Mouton de Gruyter). (Topics in English Linguistics. Volume 1.) ISBN 0-89925-718-6, 3-11-012581-1. I denna bok presenterar Niels Davidsen-Nielsen en parallell kontrastiv analys av

tempus och modus i danska och engelska. Tyngdpunkten ligger på en jämförelse av hur kategorierna tid och modalitet realiseras grammatiskt i de båda språken; lexikala och prosodiska sätt att uttrycka tid och modalitet lämnas åt sidan. Till skillnad från många andra moderna forskare beaktar förf. både morfologiska och syntaktiska sätt att uttrycka tid och modalitet. Som underlag för den grammatiska jämförelsen av de två språkens tempus- och modusbruk ligger en semantisk analys av tid och modalitet; denna analys visar sig lättare att genomföra för kategorien tid än för kategorien modalitet.

Efter ett inledande kapitel, där förf. diskuterar den kontrastiva analysen och dess metoder och ger en översikt över hur han går till väga vid jämförelsen av danska och engelska, presenterar han i bokens andra kapitel en metod för att skilja hjälpverb från huvudverb i danskan och engelskan, och avslutar kapitlet med en uppräknning av vilka verb som i de två språken urskiljs som hjälpverb. Kapitel tre presenterar den semantiska analysen av modalitet, kapitel fyra motsvarande analys av tid. Själva den kontrastiva studien av tempus- och modusbruket i engelskan och danskan följer sedan i kapitlen fem till åtta: förf. framhåller här både likheter och skillnader mellan de båda språken. Resultaten har både pedagogiskt och teoretiskt intresse. Boken avslutas med ett sakregister.

C. P.

Helen Goodluck, Language Acquisition. A Linguistic Introduction. VIII + 224 s. Oxford UK & Cambridge USA 1991 (Blackwell). ISBN 0-631-17385-4, 0-631-17386-2. Många forskare världen över är på olika sätt och med olika metoder engagerade i att ta reda på hur barn tillägnar sig sitt modersmål. För den enskilde forskaren kan det vara svårt att skaffa sig en uppfattning om var forskningen står idag. Helen Goodlucks bok är därför ett värdefullt nytillskott: här får läsaren en välskrivna, insiktsfull och modern introduktion till vad vi vet om hur ett barn bygger upp sin kunskap om modersmålets fonologi, morfologi, syntax och semantik. Vart och ett av dessa områden får sitt eget kapitel i boken. Förf. hämtar sina exempel på hur de olika aspekterna av modersmålet tillägnas från flera olika språk: de skandinaviska språken bidrar med avsnitt om hur isländska barn lär sig isländskans reflexivsystem, och hur svenska barn tillägnar sig huvudsatsens krav på att det tempusböjda verbet skall stå i första eller andra position. Efter de fyra kapitlen om hur språkets olika nivåer tillägnas tar förf. i det därpå följande kapitlet upp mer generella frågor: hon diskuterar här bl.a. vilken information om modersmålets struktur som barnet kan utvinna av det språk som det möter under sin uppväxttid: detta avsnitt utmynnar i en diskussion om vad i språket som måste anses vara medfött. Förf. ställer sig också frågan om huruvida de principer som styr språket finns där från början eller om de mognar fram efter hand. I detta kapitel berör hon även samspelet mellan språkutveckling och kognitiv utveckling. Det avslutande kapitlet ägnas åt hur barnet lär sig använda språkkunskapen på ett relevant sätt. En fyllig bibliografi och ett namn- och sakregister avslutar boken.

C. P.

Issues in Germanic Syntax. Edited by Werner Abraham, Wim Kosmeijer and Eric Reuland. X + 395 s. Berlin–New York 1991 (Mouton de Gruyter). (*Trends in Linguistics. Studies and Monographs*. 44.) ISBN 0-89925-611-2, 3-11-012205-7. Den årligen återkommande *Workshop on Comparative Germanic Syntax*, som på kort tid har etablerat sig som den viktigaste internationella konferensen för jämförande germanska syntaxstudier, arrangerades för femte gången 1988 och ägde rum i Groningen. I den här anmälda boken publiceras sexton artiklar baserade på föredrag vid konferensen; i en inledande artikel av Abraham och Reuland presenteras det övergripande forskningsprogrammet för dagens jämförande syntaxforskning och den historiska bakgrunden till denna forskning.

De publicerade artiklarna grupperas i ett avsnitt om frasstrukturer, ett om ordföljd och ett om bindning. Som vid tidigare konferenser av detta slag spelar fakta om de skandinaviska språkens syntax en central roll: fyra artiklar (av Hellan, Holmberg & Platzack, Kosmeijer och Everaert) behandlar huvudsakligen skandinaviska problem, och även i flera av de övriga artiklarna analyseras skandinaviska data. Antalet referenser till de olika skandinaviska språken i innehållsförteckningen är lika stort som antalet referenser till tyska och holländska. Generellt sett ger volymen en god bild av läget vid den jämförande syntaxens forskningsfront vid slutet av 1980-talet.

C. P.

Beatrice La Farge, 'Leben' und 'Seele' in den altgermanischen Sprachen. Studien zum Einfluss christlich-lateinischer Vorstellungen auf die Volkssprachen. 448 s. Heidelberg 1991 (Carl Winter Universitätsverlag). (*Skandinavistische Arbeiten*. Band 11.) ISBN 3-533-04416-5 (kart.), 3-533-04417-3 (klot). Reidar Astås, Carl-Eric Thors, Ernst Walter, Staffan Hellberg och Ian J. Kirby är några av de författare som har ägnat sig åt den kristna terminologin i de nordiska språken. Här föreligger en översikt över en del av denna ordskatt, termerna för 'liv' och 'själ', i hela det forngermanska språkområdet. En utgångspunkt för undersökningen är frågan varför de germanska orden på roten **ferh-* försvann i alla språken utom isländskan (*fjqr*) för att helt konkurreras ut av ord motsvarande det nusvenska *liv*. Den omfattande och energiskt genomförda analysen visar att **ferh-*orden huvudsakligen användes i två sammanhang: som beteckning för människans eller djurets "livsprincip" (livskraft; den kraft som förutsätts finnas i en levande varelse) och som konkret "livssubstans" (t.ex. blodet eller bestämda kroppsdelar). Däremot saknas de helt i uttryck för en okroppslig *spiritus*, vilket kan hänga samman med att de tydligen inte har med andedräkten att göra. Uppenbarligen är den äldsta innebörden av **ferh-*orden 'livskraft'; en annan fråga är hur man närmare föreställde sig denna. "Fest steht nur, dass das **ferh-* als körpergebunden und stofflich betrachtet wurde, im Gegensatz etwa zu *sawull/seola/sêla*", summerar förf. s. 393. *Liv* används övervägande med innebörden 'existens; tillvaro' och kom alltså att överflygla **ferh-*orden,

vilka, bortsett från isländskan, föll offer för den från det latinska språkbruket övertagna systematiseringen.

Boken presenterar ett överväldigande rikt material som ger en fascinerande inblick i hur våra förfäder i en våldsamt kulturkrock kämpar med en av människans viktigaste existentiella frågor.

B. P.

Bertil Malmberg, Histoire de la linguistique de Sumer à Saussure. 496 s. Paris 1991 (Presses universitaires de France). ISBN 2-13-043357-X. I sin stora lärdomshistoriska översikt ger Bertil Malmberg ordet *lingvistik* en ganska vid innebörd så att det omfattar alla "descriptions de langues et de réflexions autour de leurs mécanismes" (s. 6). Det gör att förf. kan inleda sitt verk med kortfattade beskrivningar av språk i vilkas äldsta utforskbara skeden endast existensen av ett skriftspråk vittnar om ett lingvistiskt tänkande: kinesiskan, japanskan och vissa andra östasiatiska språk, sumeriskan, akkadiskan, forn-egyptiskan. I avsnitten därefter om arabiska och sanskrit möter en lingvistik också i mer inskränkt mening, med namn som Sibawaih och, självfallet, Paṇini, men även i följande kapitel går skildringen av språkens äldsta skriftsystem och dessas dechiffrering hand i hand med beskrivningar av de äldsta mer explicita språkanalyserna. Den rika framställningen tillåter endast antydningar om fortsättningen. De väldiga framstegen i språkanalysen hos grekerna skildras ingående – stoikerna får som sig bör stort utrymme –, och i avsnittet om romarna fäster man sig vid beskrivningen av Augustinus som lingvist. Kapitel 7 omfattar medeltiden och är relativt kortfattat – 36 sidor –, medan renässansen ägnas något större utrymme i kapitel 7. Kapitel 8 har rubriken "La période des grands philosophes (le XVIIIe siècle)" och tar bl.a. upp Port-Royal-grammatiken. Encyklopedisterna och upplysningstiden behandlas i kapitel 9. Ett enda kapitel, det tionde, ägnas åt en enskild språkforskare, Wilhelm von Humboldt. Därefter får vi följa den jämförande språkforskningens uppkomst, språkhistoriens födelse, unggrammatiken, dialektologiens och fonetikens framväxt som egna vetenskaper, samt Saussure. I de tre följande kapitlen avhandlas senare jämförande indoeuropeisk språkforskning, romansk komparatism och amerikansk lingvistik. Det avslutande kapitlet har titeln "Vers une différenciation de la linguistique. Débuts d'écoles modernes".

Bertil Malmberg skriver klart, spänstigt och initierat, och hela tiden med ett fast grepp om sitt väldiga ämne. Hans arbete har alla utsikter att bli en klassiker.

B. P.

Bengt Odenstedt, On the Origin and Early History of the Runic Script. Typology and Graphic Variation in the Older FUTHARK. 181 s. Uppsala 1990 (Almqvist & Wiksell International). (Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi. 59.) ISBN 91-85352-20-9. ISSN 0065-0897. Odenstedts undersökning av den äldre runraden och dess historia inleds med en forskningshisto-

rik, diskussion om syfte och metod samt en presentation av materialet. I ett första huvudavsnitt går förf. igenom den äldre futharken runa för runa, och i ett andra diskuterar han den klassiska frågan om runornas ursprung. Boken blir föremål för en ingående granskning i denna årgång av ANF och omnämns därför bara i korthet här.

B. P.

People and Places in Northern Europe 500–1600: essays in honour of Peter Hayes Sawyer. Edited by Ian Wood and Niels Lund. XXII + 248 s. Woodbridge 1991 (The Boydell Press). ISBN 0-85115-547-2. Peter Sawyer hyllades på sin 60-årsdag med denna vackra festskrift vilkens bidrag återspeglar jubilarrens egna intressen: *Domesday Book*, vikingarna i England, medeltida bebyggelsehistoria, västsvensk historia, den danska nationalstatens uppkomst m.m. Bland författarna till artiklar av nordiskt intresse kan nämnas Roberta Frank, som diskuterar temat "Män som stupar med sin herre" i *The battle of Maldon* och ett tänkbart samband med *Bjarkamál*, Gillian Fellows-Jensen, som inspirerad av Sawyer ställer frågan om vad personnamnen i *Domesday Book* kan säga om åldern på de nordiska bebyggelsenamnen i England, Per Sveaas Andersen, som dryftar den nordiska bosättningen på Hebriderna, Steen Hvass och Niels Lund, som från olika synpunkter behandlar Jellingstenarna, Tinna Damgaard-Sørensen, som behandlar danskarnas relationer med vänderna från 900–1100-talet, Brita Malmer, som skildrar de äldsta mynten präglade i Lund, Thorsten Andersson, som åter tar upp diskussionen om *-tuna*-namnen, Åke Hyenstrand, som skriver om Sparlösastenen, Birgit Sawyer, som undersöker kvinnor som vägbyggare enligt runstenarnas vittnesbörd, och slutligen Grethe Authén Blom, som tar upp några norska rättsfall c:a 1300–1600 för att få svar på frågan om huruvida kvinnorna under denna tid särbehandlades inför rätta (svaret tycks bli nekande: trots sin i många avseenden svagare ställning kunde kvinnorna tydligen räkna med en rättvis behandling).

B. P.

Representation and Derivation in the Theory of Grammar. Edited by Hubert Haider and Klaus Netter. 315 s. Dordrecht–Boston–London 1991 (Kluwer Academic Publishers). (Studies in Natural Language and Linguistic Theory. Volume 22.) ISBN 0-7923-1150-7. Sedan Chomskys *Syntaktiska strukturer* har det varit vanligt att moderna grammatiska teorier urskiljer olika nivåer inom syntaxen, t.ex. djupstruktur och ytstruktur. En syntaktisk beskrivning som utnyttjar flera olika nivåer kan sägas vara *derivationell*. Mot en sådan beskrivning kan ställas en beskrivning där man inom ramen för en enda struktur försöker fånga den information som den derivationella beskrivningen behöver flera nivåer för att karakterisera: en sådan beskrivning kan sägas vara *representerande*. Den princip- och parameterbaserade syntaxteorin är vanligen derivationell, men allt fler representerande förslag har publicerats de senaste åren. Haider och Netter frågar i inledningen till den här anmälda

boken vilket empiriskt stöd det finns för den ena eller andra synpunkten. Författarna till bokens sju uppsatser tar ställning i frågan om derivation eller representation på olika sätt, delvis beroende på vilket empiriskt material de använder sig av. En del material hämtas från de skandinaviska språkens syntax: så skriver Knut Tarald Taraldsen om opersonliga konstruktioner, existentialsatser och participkongruens i norska och svenska (denna uppsats finns också publicerad i *Tromsø Linguistics in the Eighties*, som anmäls på annan plats i denna krönika), och Gisbert Fanselow hämtar bl.a. argument från isländskans långdistansreflexiver (reflexiven i en underordnad sats syftar på matrissatsens subjekt). Något klart svar på frågan om det finns entydigt empiriskt stöd för en representationell eller en derivationell syntax ger inte boken, men man kan märka att fem av de sju uppsatserna pläderar för en representerande grammatik.

C. P.

Bengt Sigurd, Språk och språkforskning. 176 s. Lund 1991 (Studentlitteratur). ISBN 91-44-34301-9. Denna introduktion till språkforskningen är en kraftigt omarbetad version av författarens två tidigare introduktionsböcker *Språkstruktur* (1967) och *Möt språkforskningen* (1983). Efter ett inledande kapitel, där Sigurd ger exempel på vad för slags frågor som lingvisten ställer sig, följer ett kapitel om kommunikation, talakter och språkliga tecken, där förf. också presenterar forskning runt lexikon och betydelser. Utforskningen av språkets centrala delar, ljudläran, formläran och satsläran, får därefter var sitt kapitel: av naturliga skäl är det främst den moderna forskningen inom dessa områden som står i centrum för författarens intresse. Både i morfologikapitlet och i syntaxkapitlet ger förf. exempel på hur datorn kan användas i språkforskningen. Olika aspekter på psykolingvistisk forskning presenteras i kapitel sex, forskning runt språk och samhälle (sociolingvistik) i kapitel sju, och det avslutande åttonde kapitlet handlar om statistisk beskrivning av språk (frekvensstudier, redundansmätningar o. dyl.). En fyllig litteraturförteckning, ett namn- och sakregister samt en förteckning över de viktigaste språkfamiljerna och språken i världen avslutar boken. Liksom författarens tidigare introduktionsböcker är detta en lättläst och intresseväckande bok, och liksom dessa kommer den säkerligen att finnas med i litteraturlistorna för många introduktionskurser framöver.

C. P.

Testi giuridici germanici a cura di Loredana Lazzari. Atti del XVII Convegno dell'Associazione Italiana di Filologia Germanica. 163 s. Potenza 1991 (Casa Editrice Il Salice). (Università degli Studi della Basilicata. 11. Atti e memorie.) Den 24–25 maj 1990 hölls den konferens vars handlingar nu ges ut. Ett av bidragen (M. Rindal, "King Magnús Hákonarson's Norwegian code of 1274") behandlar helt och ett (R. Gendre, "Le leggi di Æthelberht: 'iuxta exempla Romanorum' e iuxta consuetudines Germanorum") delvis nordiska förhållanden. Andra medverkande är L. Lazzari, "Il cordice di Wihtræd:

incidenza di canoni ecclesiastici sulle leggi secolari”, G. Mazzuoli Porru, ”Editto di Rotari, art. 381: *si quis dixerit arga alterius*”, E. Fazzini, ”La tradizione germanica nel lessico della *Lex Baiuvariorum*”, G. Simone, *Lex Salica K61 (De chrenechruda)* e la sua traduzione antico alto tedesca”, C. Händl, ”Il diritto nel *Sachsenspiegel* di Eike von Reggow”, E. Morlicchio, ”La nascita del documento tedesco e i suoi rapporti con il documento latino” och G. Princi Braccini, ”Progetto di un tesoro longobardo: fonti latine”.

B. P.

Views on Phrase Structure. Edited by Katherine Leffel and Denis Bouchard. 241 s. Dordrecht–Boston–London 1991 (Kluwer Academic Publishers). (Studies in Natural Language and Linguistic Theory. Volume 25.) ISBN 0-7923-1295-3. Inom princip- och parameterbaserad syntaxteori uttrycks generaliseringar om syntaktiska förhållanden och samband i termer av frasstrukturer: principerna för frasstrukturer och deras relationer till andra grammatiska system har därför en central betydelse för utforskningen av mänskliga språks syntax. I den här anmälda volymen publiceras elva uppsatser som undersöker olika aspekter hos naturliga språks frasstrukturer: därtill kommer en inledning av Leffel och Bouchard som ger en historisk tillbakablick på hur frasstrukturbegreppet har använts inom ramen för modern grammatisk teori. I flera uppsatser (bl.a. av Abney, Bouchard, Leffel, Guilfoil, Rothstein och Wechsler) diskuteras principerna för hur en frasstruktur projiceras från ett huvudord, i andra diskuteras samspelet mellan frasstrukturer och andra grammatiska system (Abney, Bouchard, Guilfoil, Leffel, Stowell och Tremblay), och ett par uppsatser (av Abney, Barton, Stowell och Wechsler) tar upp frasstrukturens relationer till utomgrammatiska system. Förhållanden i de skandinaviska språkens syntax spelar en viss roll i resonemangen för flera av författarna: mest påtagligt är detta i Wechslers uppsats ”Verb second and illocutionary force”, som utförligt diskuterar svenskans möjligheter att ha huvudsatsordföljd i bisats. Boken avslutas med ett namn- och ett ämnesregister.

C. P.

*

Kjell Lars Berge & Ulla-Britt Kotsinas (utg.), Storstadsspråk och storstadskultur i Norden. Föredrag från ett forskarsymposium. 234 s. Stockholm 1990 (Meddelanden från Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet. MINS 34.) ISBN 91-86762-21-4. ISSN 0348-3568. I maj 1990 arrangerades ett forskarsymposium i Stockholm för att diskutera språklig variation och språkförändringar i förhållande till sociokulturella förändringar i Nordens storstäder. Resultatet av mötet presenteras i den här anmälda volymen, som innehåller sexton artiklar vilka på olika sätt belyser symposiets tema. De flesta bidragen tar upp språkliga aspekter på storstadsproblematiken, men några fokuserar på storstadskulturen, som t.ex. Svend Erik Larsens inledan-

de artikel "Bykultur som humanistisk studieobjekt". Med undantag för Peter Schlobinskis artikel om språket i Berlin och Gunnel Melchers om cockney handlar artiklarna om nordiska förhållanden. Ulla-Britt Kotsinas skriver om attityder till stockholmspråk, Frans Gregersen och Inge Lise Pedersen om Köpenhamn som språksamfund, och Mirja Saari om interaktionsstrategier i Helsingfors. Norska förhållanden behandlas av Paul Kerswill (dialektkontakt i Bergen), Arnold Dalen (språket i Trondheim på 1600-talet) och Helge Omdal (inflyttares anpassning till språket i Kristiansand). Inflyttning är också temat för Pirkko Nuolijärvis artikel "Från finsk landsbygd till finsk storstad". Heikki Paunonen beskriver den språkliga utvecklingen i Helsingfors under 1900-talet. Två uppsatser handlar om språkbruk och språkattityder hos till Sverige invandrade finnar (Jarmo Lainio, Erling Wande). Boken avslutas med en kort översikt över sociolingvistikens status idag (Helge Sandøy) och en artikel av Allan Pred där förf. söker förena symposiets två delar (storstadskultur, storstadsspråk) till ett sammanhållet tvärvetenskapligt problemkomplex. Som utgivarna påpekar i sitt förord visar artiklarna i boken att den nordiska kultur- och språksituationen är så pass fascinerande att den förtjänar större uppmärksamhet än den hittills har fått. Den här anmälda symposievolymen har goda förutsättningar att bidra till att öka intresset för forskning rörande nordisk storstadskultur och nordiskt storstadsspråk.

C. P.

Kurt Braunmüller, Die skandinavischen Sprachen im Überblick. XI + 289 s. Tübingen 1991 (Francke Verlag). (Uni-Taschenbücher 1635.) ISBN 3-7720-1694-4. Denna bok som i första hand är tänkt som en översiktlig lärobok på grundstadiet för tysktalande skandinaver, ger en systematisk överblick över de moderna skandinaviska språkens väsentliga och karakteristiska drag. Som förf. påpekar i förordet är boken inte någon konkurrent till Haugens översiktsverk *The Scandinavian Languages*, London 1976 [en starkt förbättrad tysk översättning utgiven i Hamburg 1984 under titeln *Die skandinavischen Sprachen*] eller hans *Scandinavian Language Structures*, Tübingen 1982, som båda har ett historiskt perspektiv.

Braunmüllers bok inleds med en kortfattad översiktlig orientering om dagens skandinaviska språk. Därefter följer en genomgång av de enskilda språken, som vart och ett ägnas ett kapitel (bokmål och nynorsk tas i det norska kapitlet upp i separata avsnitt). Boken avslutas med ett kapitel om interskandinavisk kommunikation och flerspråkighet, en bilaga med översiktliga dialektkartor, och ett sakregister. Fylliga litteraturhänvisningar finns efter varje delavsnitt.

Kapiteln om de enskilda nordiska språken har alla samma uppläggning. Först ges en kortfattad karakteristik av språket, följd av ett textprov, ortografiska upplysningar och uttalsinformation. Därpå följer i tur och ordning ett avsnitt om det fonologiska systemet och dess realisering, ett avsnitt som ger de morfologiska grunddragen och ett avsnitt där de syntaktiska grund-

dragen presenteras. Slutligen följer ett avsnitt med exempel från semantiken och pragmatiken. Eftersom boken är tänkt att läsas som en helhet tas företeelser som finns i alla de skandinaviska språken upp utförligt endast i de första två särspråkskapitlen (om svenska och danska).

Förf. påpekar i sitt förord att en översiktbok av det här slaget aldrig kan ersätta studiet av de enskilda språkens grammatik. Bokens värde ligger just i att den är översiktlig och att den härigenom erbjuder goda möjligheter till jämförelser på olika plan mellan de skandinaviska språken.

Naturligtvis kan enskildheter i en bok av det här slaget alltid kritiseras, och författaren efterlyser också i sitt förord kritiska kommentarer och förbättringsförslag som kan införas i senare upplagor. Rättas bör framför allt enstaka skrivfel i exemplen och vissa felaktiga påståenden om de enskilda språken. Så skriver förf. t.ex. att svenskan undviker objekt i fundamentet, men Jörgensens avhandling från 1976, *Meningsbyggnaden i talad svenska*, visar att mellan 10 % och 17 % av påståendemeningarna i svenskt talspråk har objektsfundament. I detta sammanhang kunde förf. gott påpekat att de skandinaviska språken skiljer sig från tyskan i att de tillåter objektspronomen i fundamentet. En brist av annat slag som lyser i ögonen på den syntaktiskt intresserade är att förf. så gott som helt förbiser de resultat som uppnåtts inom de senaste tio årens komparativa syntaxforskning. C. P.

Birte Carlé, Skøger og jomfruer i den kristne fortællekunst. Den skandinaviske tradition og dens rødder i middelhavslandene. 156 s. Odense 1991 (Odense Universitetsforlag). (Odense University Studies in Scandinavian Languages and Literatures vol. 20.) ISBN 87-7492-813-9. ISSN 0078-3331. Berättelser om två typer av kvinnor som förkastade äktenskap och familjeliv, nämligen jungfru och skökor, står i centrum för denna studie i medeltida nordiskt översättningsmaterial. Förf. konstaterar i sin inledning att manuskriptens jungfruberättelser är lättare att upptäcka än berättelserna om skökor. Kyrkans mönster för kvinnans sociala roller är påtagligt: den gifta kvinnan var ointressant från kristna utgångspunkter och uppmärksammades först vid eventuellt inträdande i änkeståndet. Skökan fick sitt berättigande genom att figurera i en omvändelsehistoria, och jungfrun var som den evigt trolovade bunden till Kristus som till en framtida äkta man. De nordiska texterna speglar en över hela det medeltida Europa gemensam grundsyn på kvinnans placering i samhället.

Huvuddelen av Carlés bok innehåller översättningar till danska av ett antal medeltida berättelser om jungfru och skökor: i allt presenteras tolv kvinnor och deras öden. Översättningarna föregås av kapitel där den medeltida synen på äktenskapet och kvinnan presenteras, en översikt över den kristna berättarkonsten och dess litterära förutsättningar, och några sidor om vilka texter som finns tillgängliga för studiet av den medeltida kvinnoynen. Boken avslutas med två efterord: i det ena belyser förf. jungfrurna och skökorna ur ett socialhistoriskt perspektiv, i det andra försöker psyko-

logen och psykoterapeuten Pia Skogemann sätta innehållet i de olika kvinnoberättelserna i relation till psykiska realiteter som hon möter i sin dagliga praktik.

C. P.

Festskrift til Ottar Grønvik på 75-årsdagen den 21. oktober 1991. Redaktører: John Ole Askedal, Harald Bjorvand og Eyvind Fjeld Halvorsen. 280 s. Oslo 1991 (Universitetsforlaget). ISBN 82-00-07550-8. Ottar Grønvik har de senaste åren varit en flitig medarbetare i ANF. Krävande pedagogiska och administrativa uppgifter vid Oslo universitet hindrade honom länge från att publicera några forskningsrön, men från slutet på 1970-talet har Grønvik låtit offentliggöra en strid ström av böcker och artiklar, huvudsakligen med runologiskt innehåll. Det är därför inte att förvåna att den festskrift som Grønvik förärades på sin 75-årsdag innehåller många runologiska bidrag: nio av de nitton artiklarna tar upp runologiska ämnen.

Eyvind Fjeld Halvorsen ger inledningsvis en presentation av Grønvik som runforskare och pekar särskilt på Grønviks viktiga bidrag till kunskapen om övergångsperioden mellan urnordiska och samnordiska. Bland runbidragen märks Elmar Seebolds diskussion av runskriftens uppkomst, Michael Barnes' försök att besvara frågan om vilket språk Maeshoweinskrifterna är avfattade på och Karin Fjellhammer Seims presentation av medeltida runsyllabarie. Bland de icke runologiska bidragen kan nämnas Hødnebøs genomgång av medeltida norska dråpsbrev och Heinz Klingenberg's studie av fornordiskt *húskarlar*. Festskriften innehåller också sedvanlig Tabula gratulatoria och en förteckning över festföremålets tryckta arbeten.

C. P.

Heidersskrift til Nils Hallan på 65-årsdagen 13. desember 1991. Redigert av Gulbrand Alhaug, Kristoffer Kruken, Helge Salvesen. 541 s. Oslo 1991 (Novus forlag). ISBN 82-7099-188-0. I denna digra festskrift hyllas Nils Hallan med 45 bidrag av nordiska forskare, jämte en bibliografi över festföremålets skrifter. Artiklarna är placerade i bokstavsordning efter författarnas namn och behandlar skilda ämnen, språkliga, filosofiska och etnologiska, lärdoms- och religionshistoriska m.m. De språkliga nordistiska bidragen avhandlar främst namn, både personnamn och ortnamn. Eva Villarsen Meldgaard skriver exempelvis om modenamn i Danmark på 1900-talet, Tom Schmidt om *Nils* i Norge, Reinert Kvillerud om svenska nutida personbinnamn, Håvard Dahl Bratrein om nordnorska ortnamn med *skei*, Stefan Brink om svenska *-hem*-namn och Helge Salvesen om jämtländska kontraktionsnamn. Bland andra språkliga ämnen som tas upp kan nämnas växtbeteckningar (Sigurd Fries, Gösta Holm), runologi (Lena Peterson) och dialektologi (Maj Reinhammar). Ett kort men viktigt bidrag är Magnus Rindals redogörelse för skriftspråkstraditioner och riksnorm i Norge före 1350.

B. P.

Gianna Chiesa Isnardi, I miti nordici. Storie, figure, simboli. Ottantacinque disegni di Gino Arcidiacono. 728 s. Milano 1991 (Longanesi & C.). ("Il cammeo". Volume 219.) ISBN 88-304-1031-4. De italienska forskarnas insatser i nordisk filologi upphör inte att förvåna och imponera. I ANF 106 (1990):182 f. anmäldes dels en rapport från en sagakonferens i Spoleto, dels en väldig avhandling om det nordiska runmaterialets vittnesbörd om nordbornas resor. Här föreligger en nästan lika omfattande studie i nordisk mytologi, skriven av docenten i germansk filologi Gianna Chiesa Isnardi, som förut har publicerat arbeten om Snorres Edda och om isländska sagor. Förutom en inledning, där den nordiska världen presenteras, innehåller boken fem huvudavsnitt. Det första, *I miti*, skildrar de nordiska myterna om bl.a. världens och människornas skapelse, universums utseende, gudarnas egenskaper och världens undergång. Nästa, *Gli dèi*, ger en bild av individuella gudar, från asar som Oden och Tor via vaner som Njord och Freja till mindre gudomligheter som Gefjun och Vör. Det tredje avsnittet, *Gli esseri sovranaturali*, behandlar diser, valkyrior, jättar och dvärgar, skyddsandar o.d. I *Eroi, fabbri, re* tar Isnardi upp mytiska hjältar och smeder samt (mycket kortfattat) kungainstitutionen. Därefter skildras *I simboli*: motsatserna ljus/värme/torrhet : mörker/kyla/fuktighet, kaos, de fyra elementen, rymd, tid, tal, ämnen, växter, djur, människan och människokroppen, magi och rit. Källorna till vårt vetande om den fornnordiska religionen skildras kortfattat i ett avslutande kapitel, som också innehåller en starkt begränsad bibliografi. Att denna inte återspeglar förf.:s verkliga kunnande framgår av de talrika noterna till huvudtexten, vilka visar en imponerande beläsenhet i också de senaste nordiska forskarrönen. Den italienska läsekreten är att gratulera till detta innehållsrika och nyttiga arbete som tyvärr saknar en modern motsvarighet i Norden.

B. P.

Hans Kuhn, Das altnordische Seekriegswesen. Herausgegeben von Sigrud Engeler und Dietrich Hofmann. 135 s. Heidelberg 1991 (Carl Winter Universitätsverlag). ISBN 3-533-04359-2. Hans Kuhn dog 8/10 1988. Då fanns i en första version ett verk om det fornnordiska sjökrigsväsendet, jämte anteckningar till en omarbetning av detta. Då arbetet nu utkommer har utgivarna i huvudsak måst följa ursprungsversionen, eftersom många av anteckningarna inte motståndslöst kunde infogas i dennas text. I ett appendix meddelas dock de viktigaste omarbetningarna, vilka gäller kapitlen "Die nachrömische Zeit" och "Schiffe und Seefahrt". Kuhns arbete är en värdefull översikt över vad man vet om den fornnordiska sjökrigföringen. Det första huvudavsnittet ger en skiss av det fornnordiska krigsväsendet i allmänhet, medan det andra behandlar ledungens organisation i de olika nordiska länderna samt de rättsregler som gällde för denna.

B. P.

Vers-mått. Studier framlagda vid Andra nordiska metrikkonferensen. Uppsala oktober 1989. Utgivna av Eva Lilja, John Swedenmark, Kristian Wählin.

226 s. Göteborg 1991 (*Litteraturvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet*). (Skrifter utgivna av Centrum för Metriska Studier 2.) ISBN 91-87988-01-1. ISSN 1100-9063. Den andra nordiska metrikkonferensen ägde rum i Uppsala 1989; i den här anmälda volymen publiceras ett urval (elva stycken) av de bidrag som framfördes vid denna konferens. Fyra uppsatser behandlar metriska problem i samband med översättningar (Eva Lilja, Kiki Lindell, Marianne Nordman och Alexander Pankow), två uppsatser ger bidrag till den svenska metrikhistorien (Kristian Wählin om knittel och Lars Bäckström om blankvers). Tre uppsatser diskuterar speciella metriska begrepp. Elena Dahl jämför ljudupprepningar i poesi med språkstörda människors tal, David Kornhall diskuterar hur man kan skilja litterärt relevanta ljudupprepningar i poesi från slumpmässiga och triviala upprepningar, och Gerrit Otterloo jämför hur olika forskare har hanterat begreppen överklivning och versbindning. De två återstående uppsatserna (av Augustin Mannerheim resp. Anika Kruckenberg, Gunnar Fant och Lennart Nord) utgår från uppläst poesi och prosa och presenterar idéer om hur vi kan dra slutsatser om metriska förhållanden genom att mäta intalad text. Volymen avslutas med engelska sammanfattningar av bidragen. C. P.

*

Sverre Bagge, Society and Politics in Snorri Sturluson's Heimskringla. 339 s. Berkeley—Los Angeles—Oxford 1991 (*University of California Press*). ISBN 0-520-06887-4. Under 1991 har det publicerats två förträffliga engelskspråkiga monografier om Heimskringla: den som anmäls här och Diana Whaley's nedan nämnda arbete. Medan det senare snarast har karaktären av översikt och syntes ger Bagges ett starkare intryck av grundforskning, med, som framgår av titeln, tonvikten lagd på Snorres syn på samhälle och politik. Bagges ambition är, som det formuleras i inledningen, att undersöka "the work's picture of man, society, and politics as well as Snorri's approach to his subject matter against a European background". Syftet är alltså inte att uttröna historiskt och ohistoriskt i Heimskringla utan att rekonstruera Snorres egen uppfattning. I motsats till sina samtida världsliga historiker försöker Snorre förklara och inte bara skildra ett skeende, och i motsats till den tidens andliga historieskrivare söker han sina förklaringar inte i moralitet och Guds försyn utan i människornas vilja och politiska omständigheter. Snorre koncentrerar sig på individer och inte idéer och värderar aktörerna på den historiska scenen efter deras framgångar och inte efter deras moraliska kvalitéer: en dålig härskare är en som misslyckas, en god en som vinner makt åt sig och sina anhängare.

Bagge har åstadkommit en bred, välskriven, väldisponerad och spännande studie som ger en sällsynt klar bild av Snorres egenart. Boken är väl värd den stora spridning som publiceringen på ett världsspråk ger möjlighet till. B. P.

L'Edda. Récits de mythologie nordique par Snorri Sturluson. Traduit du vieil islandais, introduit et annoté par François-Xavier Dillmann. 233 s., 8 pl.

[Paris] 1991 (*Éditions Gallimard*). (*L'aube des peuples.*) ISBN 2-07-072114-0. I detta arbete ges en översättning av nästan hela Gylfaginning samt de viktigaste prosaavsnitten av Skáldskaparmál; översättaren följer i fråga om urvalet exemplet från Anne Holtsmarks och Jón Helgasons utgåva (Nordisk filologi, vol. A:1) från 1950. Det är en välkänd specialist på den fornvästnordiska litteraturen som ansvarar för översättningen och kommentarerna, vilket är en garanti för dessas kvalitet. I en kortfattad inledning tecknas den historiska bakgrunden till Snorres liv och verk. Kommentarerna ges i ett omfattande avsnitt (mer än 75 sidor) efter översättningen och gäller såväl språkliga ting, exempelvis de mytiska namnens etymologi och textkritiska frågor, som sakupplysningar nödvändiga för icke-expertter. Den avslutande bibliografien är anpassad efter en fransk läsekrets och koncentrerar sig när det gäller sekundärlitteraturen på arbeten på engelska, tyska och franska.

B. P.

Sigrid Engeler, *Altnordische Geldwörter. Eine philologische Untersuchung altnordischer Geld- und Münzbezeichnungen und deren Verwendung in der Dichtung*. 245 s. Frankfurt am Main–Bern–New York–Paris 1991 (Peter Lang). (*Germanistische Arbeiten zu Sprache und Kulturgeschichte. Band 16.*) ISBN 3-631-43636-X. ISSN 0723-3191. Förf. till detta arbete var under större delen av 1980-talet vetenskaplig medarbetare hos Hans Kuhn och är nu anställd på Kiels universitetsbibliotek. Hon presenterar här en gedigen genomgång av det nordiska penningväsendet med utgångspunkt i de fornordiska äldre källorna. Speciellt intresserar hon sig för övergångstiden mellan premonetärt och monetärt penningväsen, varigenom hon av källkritiska skäl får begränsa sig till skalde- och eddadiktningens (och inte t.ex. landskapslagarnas) vittnesbörd, d.v.s. till fornvästnordiska förhållanden. Huvuddelen av avhandlingen är en genomgång av dessa källors ord för värdeenheter, uppdelade på "Nutzgeld" (*fé, kúgildi, vaðmál, qln, hundrað, baugr*), "Gewichtsgeld" (*mqrk, eyrir, ertog*) och "Münzgeld" (*penningr, skattr, skillingr, skarfr*).

En hel del av Engelers historiska, litteraturvetenskapliga och språkhistoriska upplysningar om källor och termer torde vara välbekanta för en nordisk läsekrets men kan självfallet vara av intresse för utomnordiska forskare som vill sätta sig in i det forn(väst)nordiska penningväsendet. B. P.

Friðrik Magnússon, *Kjarnafærsla og það-innskot í aukasetningum í íslensku*. IV + 161 s. Reykjavík 1990 (*Málvísindastofnun Háskóla Íslands*). (*Málfræðirannsóknir 1. bindi.*)

Eiríkur Rögnvaldsson, *Um orðaröð og færslur í íslensku*. 152 s. Reykjavík 1990 (*Málvísindastofnun Háskóla Íslands*). (*Málfræðirannsóknir 2. bindi.*)
Sigríður Sigurjónsdóttir, *Spurnarsetningar í máli tveggja íslenskra barna*. 118 s. Reykjavík 1991 (*Málvísindastofnun Háskóla Íslands*). (*Málfræðirannsóknir*

nir 3. bindi.) Syntaxforskningen vid Háskóla Íslands har rönt stor internationell uppmärksamhet under det senaste decenniet, vilket föranlett Málvísindastofnun Háskóla Íslands att ge ut några av de mest centrala kandidatavhandlingarna från 1980-talet. Dessa arbeten har tidigare bara funnits i ett fåtal examinationsexemplar, men de blir nu mer allmänt tillgängliga; att de är avfattade på isländska begränsar dock läsekretsen. Det första bandet i serien innehåller Friðrik Magnússons kandidatavhandling från 1989, den hittills grundligaste studien av hur *það* kan användas i bisatser. Till hjälp för läsaren avslutar förf. boken med en isländsk-engelsk och en engelsk-isländsk ordlista. Band två innehåller Eiríkur Rögnvaldssons uppmärksammade kandidatavhandling från 1982, som bl.a. utförligt diskuterar huruvida det är berättigat att anta att modern isländska har någon verbfras. Det tredje bandet i serien är Sigríður Sigurjónsdóttirs studie av hur frågesatser växer fram hos två isländska barn under perioden två till tre och ett halvt års ålder, ursprungligen publicerad 1987.

C. P.

Stefan Gippert, Britta Laursen, Hartmut Röhn, Studienbibliographie zur Älteren Skandinavistik. 112 s. Leverkusen 1991 (Literaturverlag Norden). (Berliner Beiträge zur Skandinavistik. Freie Universität Berlin. Band 1.) ISBN 3-927153-34-6. Titeln på denna bibliografi är något missvisande då det endast är litteratur om fornvästnordiska förhållanden som förtecknas. I övrigt finns endast gott att säga om den, och det är säkert inte bara den som påbörjar sina forskarstudier utan också den professionelle forskaren som kan ha nytta av den. Kapitelrubrikerna vittnar om systematiken: Fachbibliographien; Handschriftenkataloge; Nachschlagewerke; Grammatik und Sprachgeschichte; Wörterbücher; Runenkunde; Fachzeitschriften; Faksimileausgaben altwestnordischer Handschriften; Textreihen; Wichtige literaturhistorische Darstellungen; Methoden der Literaturinterpretation; Gattungen der altwestnordischen Literatur; Heldensage und Heldendichtung; Darstellungen zur Geschichte des nordischen Mittelalters; Religionsgeschichte und Mythologie; Bekehrungsgeschichte und Kirchenorganisation; Rechtsgeschichte.

En liten anmärkning: om ANF skrivs s. 29 att recensionerna sedan band 58 har avlösts av Litteraturkrönikan. Det är inte helt korrekt: som framgår av inte minst denna årgång publiceras recensioner jämsides med krönikan.

B. P.

Grettisfærsla. Safn ritgerða eftir Ólaf Halldórsson gefið út á sjötugsafmæli hans 18. apríl 1990. 515 s. Reykjavík 1990 (Stofnun Árna Magnússonar). (Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi. Rit 38.) ISBN 9979-819-00-6. Dr. phil. Ólafur Halldórsson har arbetat vid Det arnamagnæanske institut i Köpenhamn och, från 1963, vid Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi. Han har gjort sig känd som utgivare, bl.a. av Ólafs saga Tryggvasonar in mesta I–II

och Eiríks saga rauða, och har dessutom skrivit talrika arbeten om fr.a. fornvästnordisk litteratur. Här firas han på sin 70-årsdag med ett urval egna artiklar, redigerat av Sigurgeir Steingrímsson, Stefán Karlsson och Sverrir Tómasson. En bibliografi över festföremålets produktion avslutar boken, som i övrigt är uppdelad i fyra huvudavsnitt. Det första, "Innan við múrveggin", innehåller bl.a. den artikel som har gett samlingen dess namn, "Grettisfærsla", om det kända kvädet i kapitel 52 i Grettis saga, samt "Því flýgur krákan víða", om gåtorna i AM 6876 4to. Det andra, "Blaðað í bókum", innehåller studier i bl.a. Snjófríðar drápa, Færeyinga saga, Flateyjarbók och Ólafs saga Tryggvasonar in mesta. I det tredje, "Af léttara tagi", avhandlas t.ex. utbytet av handskrifter mellan Island och Norge i äldre tid, Snorre Sturlusons historiska arbeten och jomsvikingarna. Det fjärde, "Í hálfkæringi", har ett antal kortare studier av bl.a. Hauksbók. Bokens värde förhöjs av att förf. har beretts tillfälle att i små efterskrifter kommentera och uppdatera sina undersökningar.

B. P.

Björn Hagström, Átta greinir um føyroyskt mál útgivnar til Björn Hagströms 70-ára føðingardag tann 29. januar 1991. 159 s. Tórshavn 1991 (Emil Thomsen). Kännaren av det färöiska språket och förre huvudredaktören för den arnamagnæanska ordboken Björn Hagström fyllde 70 år i januari 1991 och hyllades då med denna vackert bundna bok med ett urval av hans artiklar. Förutom en allmänt hållen skildring av språk och språkförhållanden på Färöarna samt en analys av Husaviksbreven berör de flesta bidragen antingen färöisk fonetik eller relationerna färöiska-danska. Bland ämnen som tas upp kan nämnas svagtonsvokalerna *i* och *u*, supradentaler, initialt *t* samt danska lånords behandling i färöiskan. Boken avslutas med en bibliografi över Björn Hagströms skrifter, tryckta såväl som otryckta.

B. P.

Harðar saga. Bárðar saga. Þorskfirðinga saga. Flóamanna saga. Þórarins þáttur Nefjólfssonar. Þorsteins þáttur uxafóts. Egils þáttur Síðu-Hallssonar. Orms þáttur Stórolfssonar. Þorsteins þáttur tjaldstæðings. Þorsteins þáttur forvitna. Bergþúá þáttur. Kumlbúá þáttur. Stjörnu-Odda draumr. Þórhallur Vilmundarson og † Bjarni Vilhjálmsson gáfu út. CCXXVIII + 528 s. + 8 kartor. Reykjavík 1991 (Hið íslenzka fornritafélag). (Íslenzk fornrit. 13.) I detta det hittills tjockaste bandet av Íslenzk fornrit, omfattande 756 sidor, ryms de fyra sagor och nio kortsagor (þættir) som nämns i titeln. Redan 1956 påbörjade Þórhallur Vilmundarson utgivningsarbetet, men det avstannade 1960. År 1983 tog han emellertid åter upp arbetet. Med en av sagorna, Bárðar saga, arbetade riksarkivarie Bjarni Vilhjálmsson till sin död 1987. Þórhallur Vilmundarson tog då över hela utgivningsarbetet. Det betyder att han har svarat för den allra största delen av textetableringen och att det är han som har skrivit hela det omfattande förordet. När jag i fortsättningen skriver utg. (= utgivaren) avser jag därför Þórhallur Vilmundarson.

Texterna är utgivna på för Íslenzk fornrit vanligt sätt, d.v.s. normaliserade och försedda med förklarande noter. Ibland föreligger skillnader mellan handskrifterna. Utgivaren har då valt att publicera parallelltexter. De filologiska övertvägandena bakom textetableringen har säkert varit många och ibland besvärliga. Det är ett mycket omfattande företal som inleder volymen (228 sidor). Varje saga eller þáttur presenteras omsorgsfullt efter ett konsekvent mönster. I ett särskilt avsnitt kommenteras förekomsten av traditionsstoff, ortnamn, fornlämningar o. likn. Tyvärr möter man, som ofta i ortnamnsstudier av utg.:s hand, en strävan att uppfatta personnamn i bestämningsleder såsom sekundära till appellativer. Visst har terrängbeteckningar o. likn. kunnat stöpas om till personnamn men knappast i den utsträckning utgivaren räknar med. Därtill kommer att antagandena stundom är språkligt otillräckligt underbyggda. Att bestämningsleden i *Bollastaðir* skulle vara *boli* 'tjur' i stället för mansnamnet *Bolli* och att *Kollabúðir* skulle gå tillbaka på *Kolabúðir* motiveras inte språkligt. Det antas bara att "samhljóðið [hefði] tvöfaldazt" ('konsonanten hade fördubblats' – varför inte *lengzt* 'förlängts'?) utan att något skäl till en sådan oväntad konsonantförlängning anges.

Det digra och vackra bandet, som också innehåller en rad upplysande kartor och illustrationer, avslutas med tolv släkttavlor och ett namnregister. Þórhallur Vilmundarson har med denna utgåva smitt en stark länk i kedjan av Íslenzk fornrits utgåvor.

S. F.

Claus Krag, Ynglingatal og Ynglingesaga. En studie i historiske kilder. 286 s. Oslo 1991 (Rådet for humanistisk forskning, NAVF, Universitetsforlaget). (Studia Humaniora. 2.) ISBN 82-00-21130-4. ISSN 0802-9997. Värdet hos *Ynglingatal* och andra texter i ynglingatraditionen som viktiga källor för kunskapen om norsk och svensk historia före år 1000 är i denna spännande och tankeväckande historiska avhandling föremål för en radikal omprövning: förf. ger flera goda skäl för åsikten att inte ens den viktigaste texten i traditionen, *Ynglingatal*, kan stamma från 800/900-talet men snarare är tillkommen på 1100-talet.

Avhandlingen består av tre delar: *Ynglingatals* ålder, *Kvad*, *saga*, *genealogi*, och *Pragmatiska* konklusioner. Den första delen inleds med en diskussion om åldern hos *Ynglingatal*: tidigare forskning, kulminerande med Walter Åkerlunds *Studier i Ynglingatal* 1939, har trots enskilda tvivlande röster fastslagit att kvädet tillkommit före år 900. Krag nagelfar argumentationen för denna tidfästning och pekar på flera svaga punkter: bl.a. har dateringen av *Beowulf* till 700-talet spelat en viktig roll. Senare forskning har emellertid klarlagt att *Beowulf* troligen är tillkommen omkring år 900, varför de argument som bygger på *Beowulfs* ålder kan avföras. Efter att ha visat att den rådande uppfattningen om *Ynglingatals* ålder inte är så välgrundad som man skulle kunna tro argumenterar förf. för att kvädet på några viktiga punkter är influerat av föreställningar som inte gärna kan härstamma från

800/900-talet, men snarare måste vara från 1100-talet: det rör sig bl.a. om tydliga spår av medeltida kristet tänkande.

Avhandlingens andra del sätter Ynglingatal i relation till hela ynglingatraditionen, representerad av texter som *Ynglingasaga* (där Ynglingatal ingår) i Snorres *Heimskringla*, partier i *Historia Norvegiæ* och *Hauksbók*, samt genealogiska upplysningar i Are Frodes *Íslendingabók*. Dessa texter är alla från 1100- och 1200-talen. Enligt äldre forskning är samtliga sekundära i förhållande till Ynglingatal; Krag kommer efter en grundlig genomgång, där han bl.a. diskuterar förhållandet skaldedikt – prosainramning, fram till att kvädet är ungefär samtida med de andra texterna. I denna del av avhandlingen utreder förf. också hur de olika texterna i ynglingatraditionen förhåller sig till varandra.

I den tredje delen av avhandlingen anlägger förf. ett vetenskapshistoriskt perspektiv: han undersöker hur ynglingatraditionen förhåller sig till den medeltida isländska historieskrivningen. Enl. förf. är ynglingatraditionen skapad av 1100-talets historiker, och Krag söker här utreda hur traditionen uppkommit, vilka historiska källor den bygger på, och vilka idéer som varit vägledande när den tidens historiker har rekonstruerat traditionen. C. P.

Rory McTurk, Studies in Ragnars Saga Loðbrókar and its Major Scandinavian Analogues. XI + 275 s. Oxford 1991 (The Society for the Study of Medieval Languages and Literature.) (Medium ævum Monographs. New Series. XV.) ISBN 0-907570-08-9. Rory McTurk har under en följd av år ägnat sig åt studier i Ragnars Saga Loðbrókar. Huvudsyftet med den här anmälda monografien, som är baserad på författarens doktorsavhandling från 1985, är att belysa den historiska och litterära bakgrunden till sagan. Det inledande kapitlet diskuterar frågan om huruvida sagans personer har funnits eller om de är uppdiiktade. I detta kapitel spårar förf. också bakgrunden till tillnamnet *loðbrók*; mycket utrymme ägnas här diskussionen av hur detta tillnamn är relaterat till det feminina *Loðbróka*. I bokens övriga två kapitel studerar förf. närmare hur traditionen runt Ragnarr Loðbrók utvecklats. Kapitel två visar hur berättelsen i Ragnars Saga Loðbrókar följer ett allmän-europeiskt mönster för hjältebiografier, såväl vad avser sagans huvudpersoner Ragnarr och Áslaug som Ragnars söner. I det tredje kapitlet studerar förf. ballader och legender där Ragnarr och Áslaug förekommer; bl.a. försöker han här spåra hur Áslaug-figuren utvecklats innan den inkorporerades i Ragnar-traditionen. Boken avslutas med ett fylligt namn- och sakregister. C. P.

Norroena et Islandica. Utvalde artiklar av Hallvard Magerøy. Festskrift til Hallvard Magerøy på 75-årsdagen den 15 januari 1991. XVI + 297 s. Øvre Ervik 1991 (Alvheim & Eide Akademisk Forlag). ISBN 82-90359-50-0. Förutvarande professorn i isländska vid Oslo universitet, Hallvard Magerøy, hyllades på sin 75-årsdag med en festskrift som innehåller arton av festföre-

målets egna artiklar. Den äldsta artikeln, från 1951, ger en översikt över isländska översättningar av Arne Garborgs diktning, den yngsta artikeln, från 1989, behandlar litterära drag i Böglunga sögur. Denna är mer än den äldsta representativ för forskaren Magerøy: huvuddelen av sin forskning har han ägnat den isländska prosalitteraturen från medeltiden, ett ämnesområde som också behandlas i de flesta av de i festskriften ingående artiklarna. Volymen inleds med en presentation av Hallvard Magerøy och en Tabula gratulatoria och avslutas med en förteckning över festföremålets vetenskapliga och populärvetenskapliga produktion.

C. P.

Opuscula. Vol. IX. 311 s. København 1991 (C. A. Reitzels forlag). (Bibliotheca Arnamagnæana a Jón Helgason condita. Vol. XXXIX.) ISBN 87-7421-685-6. Den Arnamagnæanska kommissionen i Köpenhamn publicerar i sin skriftserie *Bibliotheca Arnamagnæana* dels textutgåvor, dels monografier och samlingar av kortare arbeten; det här anmälda bandet är det nionde i ordningen av det sistnämnda slaget. Förutom en bibliografi över Jón Helgasons skrifter 1980–1986, sammanställd av Agnete Loth, och sju kortare bidrag i vilka forskare som utgivit texter i skriftserien berättar om sina minnen (och kontroverser) med Jón Helgason, innehåller volymen två längre arbeten och tio uppsatser. De två längre bidragen är dels Povl Skårups utgåva *Bréf Alexandri Magni. Den norrøne oversættelse af Epistola Alexandri Magni ad Aristotelem*, utgiven samman med den latinska förlagan, dels Mariane Overgaards *De islandske oversættelser af de tolv patriarkers Jacobs sønners testamenter og Josephs og Assenaths historie på Island, med en udgave af Josephs testamente*. De kortare bidragen är författade av Kirsten Wolf, Dora Faraci, Else Mundal, Jonna Louis-Jensen, Veturliði Óskarsson, Desmond Slay, Ludvig Holm-Olsen och Hubert Seelow.

C. P.

Kjartan G. Ottósson, Íslensk málhreinsun. Sögulegt yfirlit. 168 s. Reykjavík 1990 (Íslensk málnefnd, Reykjavík). (Rit Íslenskrar málnefndar. 6.) ISBN 9979-9063-3-2. Bokens ämne är av stort principiellt intresse, eftersom islänningarna ju har genomfört en ganska enastående språkremsning – för att använda det svenska ord som direkt motsvarar boktitelns. I början gällde det, påpekar förf., att avvärja hotet från danskan, nu försöker man finna isländska ord för nya företeelser och begrepp. Förf. framhåller att i denna strävan efter en långtgående språklig förnyelse är det viktigt att språkets egen nyskapande kraft utnyttjas. Av bokens undertitel framgår att det är fråga om en historisk översikt. Principiella frågor behandlas framför allt i inledningskapitlet men också i bokens senare kapitel. Förf. följer utvecklingen från reformationen. Viktigt för isländskans ställning var inte bara det gynnsamma utgångsläget – isländskan hade mycket tidigt ett väl utbildat skriftspråk – utan också det förhållandet att bibeln tidigt översattes till isländska. Kyrkospråket blev isländska och inte danska. Inom rättsskipningen intog Jónsbók (1280) länge en särställning – det sägs att den användes

som första läsebok innan man fick ABC-böcker. Men i och med enväldets införande 1662 trängde Danmark och danskan på. Stor uppmärksamhet riktar förf. mot Eggert Ólafssons insatser under 1700-talet. Två kapitel ägnas åt 1800-talet. I det ena står skolan på Bessastaðir och kretsen kring tidskriften *Fjölnir* i centrum, men här kommer också Rasmus Rasks mycket betydelsefulla insatser för det isländska språket in. I det andra behandlas språkets roll i självständighetskampen: isländskans ställning i administrationen hävdas och isländska texter produceras (lagtexter, läroböcker o.s.v.). Det sista stora kapitlet ägnas åt arbetet med det nutida språket, och här får som väntat *nýyrðasmíð*, nyordsbildning, stort utrymme. Boken avslutas med ett kapitel om språkfrågor som är eller kan bli aktuella och av en litteraturförteckning på hela tjugo sidor. Bokens ämne är så viktigt och dess innehåll så värdefullt att den borde översättas och ges ut på ett skandinaviskt eller internationellt språk.

S. F.

Russell G. Poole, Viking Poems on War and Peace. A Study in Skaldic Narrative. XV + 217 s. Toronto–Buffalo–London 1991 (University of Toronto Press). ISBN 0-8020-5867-1, 0-8020-6789-1. I den här boken behandlar Russell Poole fornnordiska dikter om väpnade konflikter och (i ett fall) fredsförhandlingar, enl. förf. är dessa dikter representanter för en särskild genre. Fyra av de behandlade dikterna är traditionellt sett uppfattade som helheter, även om det finns forskare som ifrågasätter detta. Till denna grupp hör bl.a. *Darraðarljóð* och de strofer ur *Heimskringla* som behandlar Haralds och Sveins fredsförhandlingar. Tre andra dikter består av strofer som enl. författarens utförliga argumentation bör föras samman.

I inledningen till boken ger förf. en systematisk diskussion av samspelet mellan dikt och prosa: han koncentrerar sig härvid på de partier i prosan som säger något om varför en viss dikt eller en enskild strof kom till. Inledningen innehåller också en exkurs om historiskt presens i den fornnordiska diktningen. Huvuddelen av boken består av en genomgång av de sju utvalda dikterna. För varje dikt återges den fornnordiska texten med variantapparater huvudsakligen enligt A-volymen av Finnur Jónssons *Den norsk-islandske skjaldedigtning*, men förf. har också tagit hänsyn till nyare utgåvor. Varje strof följs av en prosaöversättning till engelska. Förf. analyserar sedan de olika dikternas uppbyggnad från ett narrativt perspektiv, och kommenterar hur de är infogade i den omgivande prosatexten i de olika handskrifterna. I det avslutande kapitlet ger förf. så en mer allmän karakteristik av den här studerade genren. Boken avslutas med ett utförligt namn- och sakregister.

C. P.

Snorri Sturluson, Edda. Háttatal. Edited by Anthony Faulkes. XXVIII + 169 s. Oxford 1991 (Clarendon Press). ISBN 0-19-811238-6. Háttatal, den tredje delen av Snorres Edda, består av 102 strofer (med interfolierad prosatext), i vilka Snorre ger exempel på en mängd olika versmått som var tillgängliga för

norröna skalder under 1200-talet. Texten ges här ut med normaliserad stavning (1200-talets standard), huvudsakligen efter Codex Regius. I introduktionen presenterar utgivaren Háttatal och dess författare, och han ger också en översikt över verk som kan ha influerat Snorre. Han diskuterar vidare vilken roll Háttatal spelat för senare skalder, och visar hur det litterära värdet hos Háttatal bedömts av 1900-talsforskare. Inledningen innehåller dessutom en översikt över handskriftsläget och allmänna kommentarer till den här föreliggande utgåvan. Efter själva texten följer ett kortare avsnitt med "textual notes" och ett fylligare med "explanatory notes". Före bibliografin och det utförliga glossaret har utgivaren satt in ett appendix som ger en översikt över hur de olika versmåttens i Háttatal används i annan norrön poesi.

C. P.

Social Approaches to Viking Studies. Edited by Ross Samson. XIII + 240 s. Glasgow 1991 (Cruithne Press). ISBN 1-873448-00-7. I september 1988 hölls ett symposium i Glasgow med temat *New Perspectives on Viking Studies*. Föredragen publiceras här, uppdelade på fem huvudavdelningar. Den första, *Literacy*, innehåller två bidrag. Lars Lönnroth diskuterar det samspel och den konfrontation mellan inhemsk tradition och främmande lärdom som ledde fram till skapandet av de isländska sagorna, och E. Paul Durrenberger ser dessa i Lévi-Strauss' efterföljd som totemistiska artefakter med syfte att i en tid av förändring hålla fast vid oföränderligheten som idé. I nästa avsnitt, *Gender and Sexual Relations*, behandlas bl.a. Centralsveriges kristnande (Anne-Sofie Gräslund), bilden av vikingatidens kvinnor i Sverige från göticismen och framåt (Elisabeth Arwill-Nordbladh) samt arkeologiska vittnesbörd om kvinnliga vikingatida handelsmän (Anne Stalsberg). Det tredje, *Exchange and Society*, har bl.a. två bidrag av redaktören om ekonomisk antropologi och vikingarna samt om hur de vikingatida begravda silverskatterna skall tolkas. Det fjärde, *Political and Social Power*, avhandlar t.ex. sveastatens uppkomst (Thomas Lindkvist) och den närbesläktade frågan om vem som härskade i regionen öster om Skagerrak på 1000-talet (Carl Löfving). I det sista avsnittet, *Ancient Ethnicity and Modern Nationalism*, skriver Inger Zachrisson om den sydsamiska kulturen under vikingatiden, Thomas S. Noonan om några nya sätt att nalkas frågan om vikingarna och Ryssland samt Birgitta Linderöth Wallace om myt och verklighet i fråga om vikingarna i Nordamerika.

Redaktörens inledning i form av en Spillaneparodi vittnar om den desperation som varje symposiearrangör och symposierapportredaktör har erfarit men som han normalt har lyckats besegra när rapporten väl är färdig.

B. P.

Ulrike Strerath-Bolz, Kontinuität statt Konfrontation. Der Prolog der Snorra Edda und die europäische Gelehrsamkeit des Mittelalters. 173 s. Frankfurt am Main–Bern–New York–Paris (Peter Lang). (Texte und Untersuchungen zur Germanistik und Skandinavistik. Band 27.) ISBN 3-631-43591-6. ISSN 0721-

4286. I denna bok, som är en bearbetning av författarens doktorsavhandling, gör Ulrike Strerath-Bolz ett försök att tolka prologen till Snorre-Eddan med hjälp av en textanalys som utnyttjar kunskap om den europeiska medeltidens teologiska, filosofiska och politiska idéer. Efter en översikt över handskriftsläget och befintliga textutgåvor samt en presentation av tidigare forskning runt Snorre-Eddan ger sig förf. i kast med att studera hur förhållandet mellan hedendom och kristendom speglas i prologen. Förf. konstaterar att den beskrivning av hedendomen som Snorre ger bygger på tanke-mönster som återfinns i det medeltida Europas lärda kretsar. I det följande kapitlet presenterar förf. kontinental och isländsk bildningstradition och visar hur denna inverkat på Snorre-Eddans prolog. Bl.a. kan förf. visa hur Snorre påverkats av tidigare isländska historieskrivare, främst Ari Þorgilsson. Snorres försök att förena hednisk kosmologi och kristen skapelselära anknyter nära till samtida nyplatoniska tänkare i Frankrike. I det avslutande kapitlet före sammanfattningen försöker förf. härleda Snorres historieuppfattning från de samhälleliga förutsättningarna i den isländska fristaten, och hon belyser här också Snorres biografiska förutsättningar för prologens tillkomst.

C. P.

Karen Swenson, Performing Definitions: Two Genres of Insult in Old Norse Literature. XI + 149 s. Columbia 1991 (Camden House). (Studies in Scandinavian Literature and Culture. Volume 3.) ISBN 0-938100-87-4. Moderna genreindelningar kan vara direkt olämpliga om de används på en gången kulturs litterära verk, som en följd av etniska skillnader mellan de olika kulturerna. Detta gäller i lika hög grad den fornnordiska diktningen som diktningen från andra för oss främmande kulturer. I den här anmälda boken argumenterar Karen Swenson för att den fornnordiska litteraturens egen genreindelning bör läggas till grund för den litterära analysen. I sin bok koncentrerar hon sig på de två genrer som i den fornnordiska litteraturen fått beteckningen *senna* och *mannjafnaðr*, beteckningar som båda används för olika slag av verbala tråtor. Samtliga fall av textpassager som i den fornnordiska litteraturen beskrivs som *senna* och *mannjafnaðr* presenteras i bokens appendix.

Efter en långre inledning där förf. dels kritiskt granskar hur den forngermanska litteraturen uppfattats av forskningen, dels diskuterar behovet av att använda de definitioner och indelningsgrunder som finns etablerade i den fornnordiska diktningen, ägnar hon ett kapitel åt var och en av de två trätogenrer hon studerar. Med utgångspunkt i de textpartier som återges i appendix ger förf. här strukturella definitioner av de två genrerna och diskuterar deras specifika karakteristika. Därpå följer en studie av hur textenheter av de två undersökta slagen samspelar i en större textuell helhet: för detta ändamål analyserar förf. Orvar Odds saga. Boken avrundas med en diskussion av vilken roll dikotomien subjektiv–objektiv spelar vid analysen av texter från en etniskt främmande kultur.

C. P.

Valla-Ljóts saga. The Saga of Valla-Ljot. The Icelandic Text According to MS AM 161 Fol. With an English Translation, Introduction and Notes by Peter A. Jorgensen. 120 s., 1 pl. Saarbrücken 1991 (AQ-Verlag). (Bibliotheca Germanica. Series Nova. Vol. 1.) ISBN 3-922441-59-9. ISSN 0939-544X. Samtliga existerande pappershandskrifter av Valla-Ljóts saga (inga pergamenthandskrifter av den här påträffats) går tillbaka på två pappershandskrifter, AM 496, 4to, och AM 161, fol. Den förra skrevs omkring 1640, den senare i mitten av 1600-talet av Jón Erlendsson, död 1672. AM 161, fol., har tidigare utnyttjats som underlag för en utgåva endast i en nu starkt föråldrad edition från 1830, av Þorgeir Guðmundsson och Þorsteinn Helgason. Här ges den ut på nytt, med en fyllig introduktion samt i själva utgåvan den isländska texten på vänster- och den engelska översättningen på högersidorna samt noter med textkritiska och sakliga upplysningar. Boken avslutas med ett personregister och en kortfattad bibliografi. Utgivaren, som är professor i germanska språk vid universitetet i Georgia, har kanske i någon mån råkat ut för litteraturforskarens vanliga öde att något övervärdera sitt studieobjekt: "There is no reason why *Valla-Ljóts saga* should not be enjoyed by the modern reader as much as the more famous members of the medieval Icelandic Family Sagas", skriver han i förordet. Man får nog acceptera att här saknas de verkligt stora sagornas episka bredd och psykologiska djup. Det hindrar självfallet inte att det rör sig om en väl berättad historia med åtskilliga fängslande inslag. Nyutgåvan är välkommen. B. P.

Diana Whaley, Heimskringla. An Introduction. 167 s. London 1991 (Viking Society for Northern Research. University College London). (Viking Society for Northern Research. Text Series. Volume VIII.) ISBN 0-903521-23-7. Denna monografi vänder sig till studenter, forskare och en intresserad allmänhet med intresse för men inte nödvändigtvis djupa kunskaper i den medeltida isländska litteraturen. Heimskringla belyses från de flesta tänkbara aspekter. Det första kapitlet ägnas som sig bör åt författarfrågan – det är faktiskt inte hundra procentigt säkert att det är Snorre Sturlason som har skrivit verket, även om det mesta talar för det. Så ges den historiska bakgrunden i ett avsnitt om Snorre och hans tid. Det tredje kapitlet avhandlar handskrifterna till texten och dessas stemmor samt utgåvor och översättningar av boken; Whaley går också in på sådana frågor som förhållandet mellan de två sagorna om Olav den helige, den som finns i Heimskringla och den särskilda sagan om Olav den helige. Kapitel fyra skildrar Snorres källor och förebilder och kapitel fem stil och struktur i verket. I det sista kapitlet diskuteras gränserna i Heimskringla mellan fakta och fiktion, historia och litteratur. Slutligen ges omfattande litteraturhänvisningar, dels till de olika kapitlen, dels i en litteraturförteckning uppdelad på "Primary Sources: Editions and Translations" och "Secondary Literature".

Boken är skriven i en klar och lättsam stil, i engelsk essäistiks bästa traditioner, den är fylld med intelligenta, i avsnittet om Heimskringla som

historia och litteratur snarast skarpsinniga resonemang, och den är mycket informativ. Boken fyller med andra ord mer än väl dess inledningsvis beskrivna syfte.

B. P.

Völsunga sagan. Översättning: Inge Knutsson. Inledning: Staffan Bergsten. 173 s. Lund 1991 (Studentlitteratur). (Helikonbiblioteket. 3.) ISBN 91-44-32771-4. Att namnet på Völsungasagan ovan skrivs som två ord beror på ett felaktigt utelämnat bindestreck på titelbladet. Det är väl i stort sett allt man kan anmärka på i denna bok. Sagan är alltför välbekant för att behöva presenteras för ANF:s läsare; det kan bara nämnas att den har betydelse inte bara genom sina litterära kvaliteter utan också genom att den ger en antydan om innehållet i de Eddadikter som fanns i lakunen i Codex regius, och att Inge Knutsson som vanligt har åstadkommit en utmärkt översättning.

B. P.

*

Vigleik Leira, Termar i grammatisk analyse. 64 s. Oslo 1991 (Novus forlag). ISBN 82-7099-181-3. Huvuddelen av denna lilla bok är en alfabetisk ordlista över norska termer som används vid grammatisk analys; i första hand vänder sig boken till lärare och elever i ungdomsskolan och på universitetet. Varje term åtföljs av en kortare definition eller förklaring, i vissa tillfällen illustrerar förf. med ett exempel hur termen används. Termernas stavning och deras fördelning på nynorsk och bokmål följer gällande rättskrivning. Efter termavsnittet följer 344 exempel som kan användas vid grammatiska analysövningar. Boken avslutas med en åttasidig litteraturlista för den som vill tränga djupare in i olika grammatiska ämnen.

C. P.

Norsk språk i Amerika/Norwegian Language in America. Red./ed. Botolv Helleland. 232 s. Oslo 1991 (Novus forlag). (Vol. III Det norsk-amerikanske historielaget, avd. Noreg.) ISBN 82-7099-180-5. Norskt språk i Amerika var ämnet för en konferens på Blindern, Oslo, i november 1987. Av den här bokens tolv artiklar är tio reviderade versioner av föredrag som hölls på konferensen, dessutom publiceras här en artikel av Einar Haugen om norskt skriftspråk i Amerika och en av Peter Hallaråker om efternamn hos norska immigranter i USA.

Bokens artiklar är grupperade ämnesvis. Först kommer två artiklar som behandlar källorna för kunskap om norskt språk i Amerika (Dørum och Seyersted), därpå fyra artiklar om norskt skriftspråk i Amerika (Haugen, Sunde, Worren, Zempel), två artiklar om norskt talspråk i Amerika (Hjelde och Moen), och slutligen fyra artiklar om namn (både ortnamn och personnamn) med norsk anknytning i Amerika (Hallaråker, Kruse, Alhaug, Svanevik). Två av uppsatserna är på engelska, resten på norska; de senare är alla försedda med en engelsk sammanfattning.

C. P.

Egil Pettersen, Bergensordboken. Ord – uttrykk – vendinger og begrep i Bergens bymål. 206 s. Bergen 1991 (Alma Mater Forlag AS). ISBN 82-419-0072-4. Egil Pettersen har varit professor vid Nordisk institutt vid Bergens universitet och är expert på västnorska språkförhållanden. Hans ordbok är en intressant och givande läsning inte bara för bergensare. Orden är klokt normaliserade och försedda med uttalsuppgifter bara i de fall inledningens allmänna upplysningar om förhållandet mellan stavning och uttal inte ger tillräckligt stöd. Artiklarna, som har talrika citat från den omfattande litteraturen på Bergenmål, får ett speciellt värde för språkvetaren genom att orden i görligaste mån etymologiseras. Lokala seder och bruk, lekar och spel beskrivs ingående (se artiklar som *kippermusikk* och *pinnjeger*). Som väntat är många ord inlånade från lågtyskan (*ambar, junge, pikkeleisten*), men också franska lånord förekommer (*alterert* – känt också från andra dialekter –, *posing* 'stackare', troligen från franska *poussin* 'kyckling'). Den värdefulla ordboken kunde kanske ha vunnit på en större generositet med avseende på korshänvisningar, eller eventuellt ett efterledsregister, varigenom intressanta ordbildningsmönster hade kunnat belysas ytterligare. B. P.

Egil Pettersen, Språkbrytning i Vest-Norge 1450–1550. Bind II. Morfologi. 699 s. Bergen 1991 (Alma Mater Forlag AS). ISBN 82-419-0078-3. Sexton år efter första bandet (1975) ger här Egil Pettersen ut andra bandet av sin studie av språkbrytningen i västnorska diplom skrivna vid medeltidens slut. I det förra bandet presenterade förf. det diplommaterial på 495 mellomnorske brev som han arbetat med: huvudinnehållet i första bandet rörde fonologien/grafologien i diplomerna. Denna studie följs nu upp av en omfattande undersökning av morfologien i det undersökta diplomaterialet och de syntaktiska förhållanden som direkt avhänger av morfologien.

Boken är disponerad efter ordklasser. Först kommer en genomgång av substantivens böjningsmönster, stam för stam, därpå studeras adjektiv, räkneord, pronomen och verb; före verbkapitlet kommer ett kortare kapitel där förf. samlar sina iakttagelser om kasusmorfologien. Ett ordregister över de ord som behandlas i boken eller som brukas som exempel avslutar denna informationsrika bok. Egil Pettersens bok är den första grundliga undersökningen av det morfologiska systemet i (en variant av) mellomnorsk, och dess värde som handbok vid fortsatta studier kan därför knappast överskattas.

C. P.

Johan A. Schulze, Bøheringsmål i forn og nye. Eit kjeldeskrift. 93 s. Oslo 1991 (Novus forlag). ISBN 82-7099-186-4. I denna skrift skildras dialekten i Bø i Telemark i gammal och ny tid. Förf., som är 1ste amanuensis i Norsk Målførearkiv, publicerade redan 1972 en artikel om Bø-målet (*Frå Bøheringsmålet i Bø-soga I. Kultursoga*). I den här anmälda boken tar förf. upp några egenheter i dialekten vad gäller uttal och böjning. Ett kapitel handlar

om särskilda ord och uttryck i dialekten, ett annat ger exempel på en bygdemålstext. Huvuddelen av boken behandlar Bø-dialekten i äldre tid, med textexempel från 1331 fram till slutet av 1800-talet. Boken avslutas med en ordlista som också hänvisar till författarens tidigare skrift om Bø-målet. Framställningen har en märkligt rapsodisk karaktär som försvårar läsandet.

C. P.

Tromsø Linguistics in the Eighties. 445 s. Oslo 1990 (Novus Press). (Tromsø-Studier i Språkvitenskap/Tromsø Studies in Linguistics. 11.) ISBN 82-7099-169-4. Denna bok innehåller 23 språkvetenskapliga arbeten skrivna av forskare knutna till universitetet i Tromsø. Vissa av uppsatserna är nyskrivna, andra är nytryck av tidigare artiklar. Bland bidragen märks en uppsats av Ingvild Broch och Ernst Håkon Jahr om russenorsk, en studie av Tove Bull om användandet av dialekt vid läsinlärning och en artikel av Toril Fiva om resumptiva pronomen i nordnorska dialekter. Ernst Håkon Jahr föreslår en förklaring till varför *s* utvecklas till *sj*-ljud framför *l* i modern norska, och Gjert Kristoffersen diskuterar sambandet mellan fonologiskt och fonetiskt tryck i östnorskan. Endre Mørck skriver om subjektlösa satser i norskan under perioden 1375–1499. Knut Tarald Taraldsens bidrag, "NP-movement and Expletive Chains", är också publicerat i *Representation and Derivation in the Theory of Grammar*, som anmälts på annan plats i denna krönika.

C. P.

Olaf Øyslebø (red.), Tekst og bilde. Ti bildeanalyser. 105 s. Oslo 1991 (Novus). ISBN 82-7099-172-4. De tio artiklarna i den här intressanta boken är skrivna av studenter vid Institutt for nordisk språk og litteratur vid Oslo universitet inom ramen för tre seminarierier om hur text och bild samspelar vid läsningen. Som utgivaren påpekar i förordet är det svårt att finna analysmodeller för det man kan kalla "visuell text i tryckta medier": uppsatserna i den här boken är därför att se som exempel på hur sådan analys kan genomföras.

De tio uppsatserna behandlar samspelet text–bild i ett brett spektrum av genrer. Tre uppsatser analyserar text och bild i skönlitteratur (dikt och bild, romanillustrationer, en tecknad serie baserad på Ibsens *Et dukkehjem*). En uppsats belyser textens och bildens roll som pedagogiskt uttrycksmedel i läroböcker. Samspelet bild–text på dagstidningarnas förstasidor studeras också, liksom text och bild i en rekryteringsbroschyr. Reklam i olika former bygger i hög grad på ett intrikat samspel mellan bild och text: i de tre uppsatser som arbetar med reklamgenren analyseras en annonskampanj för bibeln, annonser för en ny ungdomstidskrift och annonser för ett bilmärke.

C. P.

Eva Aniansson (red.), Eget språk och andras. Ett urval artiklar ur Språklådan i Upsala Nya Tidning. 116 s. Uppsala 1991 (Hallgren och Fallgren Studieförlag). (Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter. 22.) ISBN 91-7382-671-5. Ett tiotal svenska tidningar har språkspalter, dit läsarna kan skicka frågor. I Upsala Nya Tidning besvaras sedan femton år tillbaka sådana språkfrågor av lärarna vid Institutionen för nordiska språk m.fl. Bland dessa nu föreliggande uppemot trehundra frågor, besvarade i tidningens språkspalt av ett tjugotal olika personer, har Eva Aniansson valt ut sextiotvå stycken, uppdelade i avsnitt från minsta språkliga enhet till största, d.v.s. från "Bokstav och tecken" över "Uttal och stavning", "Böjning och ordbildning", "Ord och fras" och "Provinsialismer" till "Mening, text och omvärld". Varje avsnitt presenteras genom en inledning, liksom boken i sin helhet. Boken avslutas med en bibliografi och ett ord- och sakregister. Eftersom människor för det mesta frågar om det som de tycker är problematiskt vid nyttjandet av språket, har boken kommit att innehålla ett ganska representativt urval av stötestenar i svenskan, och den kan därför faktiskt med fördel användas som en handbok i språkriktighetsfrågor både av enskilda personer och i undervisningen. Den passar därigenom fint in i serien Ord och stil som ges ut av Språkvårdssamfundet i Uppsala. S. F.

Biskopsvisitationer i Skåne 1697. Utgiven av Birgitta Tuvestrand. 211 s. Lund 1991 (Landsarkivet i Lund). (Landsarkivets i Lund skriftserie. 2.) ISBN 91-971044-1-8. Ett led i försvenskingsprogrammet för Skåne under slutet av 1600-talet var de visitationsresor till de olika socknarna i Skåne som biskopen Mathias Steuchius företog. Under perioden 10 juni–6 juli 1697 visiterade Steuchius socknarna i östra Skåne, under perioden 12 augusti–15 augusti några socknar i västra Skåne. Protokollen från dessa visitationer, skrivna av konsistorienotarien i Lund Johan Ericsson Klinthe, utges bokstavstroget i den här recenserade volymen, tillsammans med handlingar som insänts i samband med visitationerna. Förkortningar har upplösts. Förutom protokollet innehåller volymen kyrkohistoriska kommentarer av Ingemar Brohed, språkliga kommentarer av Lillemor Santesson och Christer Platzack, ett personregister och ett topografiskt register. Tyvärr lämnar den typografiska utformningen av skriften mycket att önska, och kommentardelen innehåller flera korrekturfel, vilka hade kunnat undvikas om författarna fått tillfälle att läsa korrektur. C. P.

Albin Edlund, Värleden. Minnesbilder från Holmön. 190 s. Umeå 1991 (Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå). (Skrifter utgivna av Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå. Serie C nr 8.) ISBN 91-86372-22-X. ISSN 0349-618X. På Holmön, den nordligaste ön i den långa kedjan av öar, holmar och skär i Norra Kvarken, föddes Albin Edlund 1916. Fyra år gammal miste han sin far och växte sedan upp tillsammans med sin

mor och sina fem äldre syskon. I detta hem, där alla måste medverka i arbetet, lärde han ingående känna Holmöbornas liv, innan de stora förändringarna skedde. Han beskriver ängesslätter och fåbodbruk, laxfiske vid Holmögadd och säljakt på Öster-Kvarkens is, skolgång och fromhetsliv o.s.v., och han gör det inte genom strikt etnologisk dokumentation utan med det självupplevdas konkretion och impressionistiska skärpa. Händelserna illustreras med uppemot hundralet lätt naivistiska små teckningar. Av språklig dokumentation erbjuder boken också en del. Där finns dialektord, framför allt termer, insprängda i texten och en förteckning över drygt tvåhundra av Holmöarkipelagens ofta särpräglade ortnamn. S. F.

Wolter Ehn, Mötet mellan centralt och lokalt. Studier i uppländska byordningar. 114 s. Uppsala 1991 (Dialekt- och folkminnesarkivet). (Skrifter utgivna genom Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala. Ser. B:21.) ISBN 91-85540-55-2. ISSN 0348-4483. Föreliggande avhandling baserar sig på förf.:s 1982 utgivna Byordningar från Mälardalen. Stockholms, Södermanlands, Uppsala och Västmanlands län, anmäld i ANF 98 (1983):242f. Här jämför Ehn mönsterbyordningen 1742 och andra tänkbara förebilder med de upprättade byordningarna för att söka utröna vilka faktorer som ligger bakom bestämmelserna, vad som är gammal sedvanerätt och vad som är nytt. I det första huvudavsnittet granskas de lokala och centrala maktfaktorerna: å ena sidan bönderna samt by- och sockenstämmorna, å andra sidan främst landshövdingar och kronofogdar. Det andra behandlar byalagets rättsliga struktur: byrätt och bystämma, andelar i byn, hägnadsskyldigheterna, det tredje byordningarna och resurserna, det fjärde brandskyddet och det femte (kortfattat) bymoralen. Ehns framställning är komprimerad och faktafylld men trots det lättläst. Avhandlingen visar övertygande vilken viktig källa till den folkliga andliga och fr.a. materiella kulturen som de gamla byordningarna utgör. Fortfarande återstår den forskningsuppgift som påtalades i den ovan nämnda anmälan i ANF av byordningsutgåvan från 1982: att undersöka i vilken mån byordningens ordförråd har påverkat dialekterna. B. P.

Gerd Eklund, Vrist – brist – rist. Utvecklingen av gammalt uddljudande wr i nordiska, särskilt svenska, dialekter. 254 s., 16 kartor. Uppsala 1991 (Dialekt- och folkminnesarkivet). (Skrifter utgivna genom Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala. Ser. A:17.) ISBN 91-85540-52-8. ISSN 0348-4475. Den uddljudande konsonantförbindelsen wr har uppenbarligen varit svåruttalad, och man har försökt undvika den på olika sätt. Resultaten på svenskspråkigt område kan utläsas ur de brokiga kartbilder över wr-ord och ur de tabeller över uddljudens förekomst i de olika orden som förf. har publicerat i slutet av sin avhandling. Med dessa tretton kartor och sexton tabeller och med en noggrann femtiosidig materialsamling bestående av de olika wr-orden, re-dovisade landskapsvis, samt med en fyllig kommentar till de olika orden har

hon med råge uppfyllt det första av sina tre syften, vilka anges vara att kartlägga förekomsten av de olika särutvecklingarna samt att försöka ange ålder hos och orsak till dem. Här skall sägas att kommentaren till *wr*-orden, som omfattar ett sextiotal sidor, innehåller värdefulla etymologiska utredningar och ibland tar formen av fina små ordstudier.

När det gäller förändringarnas ålder visar förf. klart och tydligt att de har skett under en mycket lång tid. De faktiska fornspråkliga beläggen är av naturliga skäl tämligen få. Dock har man ju sedan länge kunnat konstatera, med hjälp av allitterationen, tidiga *r*-former – alltså *w*-förlust – i fornvästnordisk skaldediktning. Även metates till *rw* är gammal, från 1200-tal och tidigt 1300-tal. Uddljjudande *br* förefaller av anförda ortnamnsbelägg att döma däremot vara en relativt sen manifestation av äldre *wr*. Som en av de viktigaste drivkrafterna bakom förändringarna ser förf., säkert med rätta, differentieringen. Hon gör emellertid gällande att utfallet ibland även kan ha styrts av fonetiska faktorer.

Någon gång blir förf.:s resonemang kanske lite väl subtila. Men diskussionerna om uddljudsförändringarnas ålder och orsaker förs i regel på ett högt plan och stöds gärna av språkhistoriska och dialektgeografiska data i kombination. Ett komplicerat ljudhistoriskt problem har omsorgsfullt och uppslagsrikt behandlats. S. F.

*Gösta Holm, Uppkomsten av de neutrala verbalabstrakterna på -ande. 39 s. Stockholm 1991 (Almqvist & Wiksell International). (Scripta minora Regiae Societatis Humaniorum Litterarum Lundensis. 1990–1991:1.) ISBN 91-22-01403-9. Suffixet -ande (-ende), med vars hjälp vi kan bilda abstrakta substantiv till praktiskt taget alla svenska verb, betraktas allmänt i våra handböcker som tillkommet efter medellågtyska förebilder. Som ett stöd för den uppfattningen brukar man anförda det förhållandet att bildningstypen är sällsynt i dialekterna. Gösta Holm angriper problemet angående suffixets ursprung genom att just undersöka *ande*-ordens förekomst i dialekterna. Han finner dem så pass väl företrädda på många håll i Norge, Sverige och Finland, att han menar att man bör pröva om de inte i stället kan vara spontant uppkomna i delar av Norden. Holm utgår i första hand från det äldre, homonyma *an*-suffixet (i t.ex. *längtan*, *väntan*), vars *n* emellertid har varit i farozonen inom större delen av det aktuella området enligt regeln: slutljudande kort *n* faller. Holm räknar med att i detta läge en restitution har ägt rum bl.a. i syfte att undvika homonymi med infinitiven, antingen så att *n* har bevarats eller så att *nd* har införts delvis i analogi med redan existerande ord och former med *nd*. Holm kan här anknyta till iakttagelser av Bengt Hesselman. Inhemska mönster kan vid sidan härav mycket väl ha spelat en roll. Förf. utesluter f.ö. inte helt medellågtysk påverkan. Det är ett stort material av mycket skiftande karaktär som förf. arbetar med, och ibland präglas framställningen härav. Inte mindre än nio anmärkningar utgör inskott i den löpande texten. Gösta Holms undersökning är ett bra exempel på hur dialekterna kan belysa och lämna bidrag till språkhistorien. S. F.*

Tor G. Hultman, Barnet – han eller den? Om genuskongruens vid ordet barn i gymnasisters språkbruk. 50 s. + 38 s. bilagor. Lund 1990 (Institutionen för nordiska språk). (Nordlund. Småskrifter från Institutionen för nordiska språk i Lund. 16.) ISSN 0281-5427. Undersökningen gäller predikativkongruens och pronomenkongruens vid ordet *barn*. Materialet utgörs av 200 uppsatser i det centrala provet i svenska för årskurs 3 i gymnasieskolan 1988 med temat *barn*. En jämförelse mellan grammatiskt genus och semantiskt hos predikativet (*inget barn är det andra likt/varje barn är inte den andre lik*) visar att det nästan är lika vanligt med inkongruens (63 fall) som kongruens (88 fall) ”Med tanke på att de inkongruenta konstruktionerna knappast godkänns inom den traditionella språkriktighetsnormen, är det påfallande mycket”, kommenterar förf. Även när det gäller bruket av anaforiskt pronomen är kongruens (*barnet – det*) något vanligare: 56 % av fallen, än inkongruens (*barnet – han eller hon/den/de m.fl.*): 44 %. Ett påfallande drag är inkonsekvensen i bruket. Samma skribent kan uppvisa båda kongruens och inkongruens, ibland t.o.m. i samma mening, ett tecken på att stor osäkerhet råder i språkbruket. Denna del av undersökningen innehåller även andra iakttagelser, t.ex. i vilken utsträckning ordet *själv* böjs. I ett tilläggskapitel tar Tor Hultman upp den klassiska frågan: ”svenskans genus som problem”. Han belyser den ur olika synpunkter, framför allt iakttar han i vilken utsträckning *den* kan användas som könsneutralt animatpronomen. Förf. menar att trenden att ersätta *eleven – han* eller *hon* med *eleven – den* inte har nått långt trots rekommendationer från språkvården.

S. F.

Ivar Axelsson Totts räkenskapsbok för Gotland 1485–1487. Utgiven med inledning och register av Evert Melefors under medverkan av Dick Wase. 509 s. Visby 1991 (Produktion Gotlands fornsal). (Acta Eruditorum Gotlandica. Actum VII.) ISBN 91-88036-02-2. ISSN 0282-0331. Som utgivaren Evert Melefors påpekar i inledningen till denna utgåva är äldre inhemska källor till medeltidens gotländska historia förvånansvärt få jämförda med vad som finns från de flesta håll på fastlandet. Här ederas nu i en mycket smakfull volym den äldsta medeltida källa som mer konkret belyser förhållandena på Gotland under senmedeltiden, en räkenskapsbok som förtecknar intäkter och utgifter på ön mellan den 9 maj 1485 och den 3 maj 1487 för länsherren över Gotland, Ivar Axelsson Tott. Som Melefors nämner har boken genom sina vittnesbörd om exempelvis sändebud till olika platser och personer ett stort värde för den politiska historien, men man ger honom rätt i att den har sitt största intresse genom vad den har att berätta om den tidens dagliga liv sett från Visborgs slotts synpunkt. Själva utgåvan består av en facsimile av handskriften på halva uppslaget och på andra halvan en radtrogen diplomatisk återgivning. Avslutningsvis finns, som är att vänta, ort- och personregister, och därjämte ett ordregister med svårbegripligare ord förklarade samt några nyttiga sidor om mynt, mått och vikt. Utgåvans värde utanför experternas krets ökar därmed avsevärt.

B. P.

Kent Larsson, Svenska brev. Några bidrag till studiet av en texttyps historia. 214 s. Umeå 1991 (Almqvist & Wiksell International). (Acta Universitatis Umensis. Umeå Studies in the Humanities. 102.) ISBN 91-7174-602-1. ISSN 0345-0155. Man får gå till den här bokens Abstract för att få reda på dess syfte: "to write the history of the Swedish language from a texttypological point of view". Väsentligen rör det sig om ett slags brevantologi, där vissa brev kommenteras från stilistiska och språkliga synpunkter (dock saknas i stor utsträckning ordförklaringar). Urvalet börjar med några äldre brev (Gustav Vasa, Hemming Gadh, Peder Månsson) och fortsätter med "vardagsbrev i artig eller sirlig stil" och "vardagsbrev i enkel stil". Därefter kommer "Några brev med kvinnliga förtecken" och till slut "Några författarbrev". Larsson skiljer inte mellan fiktiva och verkliga brev, vilket gör att en del textprover kan åskådliggöra faktiska differenser betingade av klass eller kön, medan andra bara kan återspegla uppfattningar hos författaren till en brevställare eller ett skönlitterärt verk om skillnader i brevstil mellan personer av olika klass eller kön.

B. P.

Björn Melander, Innehållsmönster i svenska facktexter. 242 s. Uppsala 1991 (Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet). (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. 28.) ISBN 91-506-0854-1. ISSN 0083-4661. Melanders avhandling är liksom Harry Näslunds, som också anmäls i denna krönika, tillkommen inom det av Britt-Louise Gunnarsson ledda FUMS-projektet "Facktexter under 1900-talet". Detta projekt har som övergripande mål att kartlägga budskapsförmedlingen i texter från olika fackområden och av olika funktionella typer, både ur ett synkront och ett diakront perspektiv. I sin avhandling studerar Melander innehållsmönster i ett urval av svenska facktexter (vetenskap och populärvetenskap) från områdena ekonomi, medicin och teknik under tre perioder, 1895–1905, 1935–1945 och 1975–1985. Han söker också relatera resultaten till texternas faktiska innehåll och förklara likheterna och olikheterna mellan texterna med hjälp av förhållanden i den sociala kontext som texterna kan sättas in i.

Melanders studie av facktexters innehållsmönster bygger på en analys av det kognitiva innehållet i texterna i termer av kunskapscheman. Analysen, som är utarbetad av Britt-Louise Gunnarsson, urskiljer fem kunskapsvärldar, *vetenskapsvärlden, praktikvärlden, objektvärlden, privatvärlden* och *externvärlden*. Författarens uppgift har varit att studera hur innehållet i de olika facktexterna fördelar sig över dessa kunskapsvärldar. Efter ett inledande kapitel om avhandlingens syfte och disposition och ett kort kapitel där textmaterialet för undersökningen presenteras följer en genomgång av analysmetoderna och ett kapitel om samspelet mellan text och social kontext. Resultatet av innehållsanalysen presenteras i kapitel fem till tio; det avslutande elfte kapitlet innehåller en sammanställning av några av de mer centrala resultaten.

För huvuddelen av de texter som Melander undersökt gäller inte överraskande att vetenskaps- och objektvärlden är de dominerande kunskapsvärldarna. Inte heller är det särskilt överraskande att de populärvetenskapliga texterna visar sig vara mindre ensidigt inriktade mot vetenskapen och öppna utåt mot andra infallsvinklar. Intressantare är iakttagelsen att fackområdet verkar vara den faktor som har störst betydelse för de innehållsliga mönstren; så finner t.ex. förf. att ekonomitexterna utmärks av en hög andel externvärld, medicintexterna av en relativt sett hög andel privatvärld, och teknikexterna av ett stort inslag av objektvärld. Också vid studiet av den diakrona utvecklingen inom de tre genrerna finner förf. intressanta resultat. Vetenskapsvärlden förefaller ha blivit viktigare över tiden inom de ekonomiska och medicinska texterna, samtidigt som externvärlden har minskat i omfång. Båda dessa genrer har således utvecklats mot ett mer renodlat inomvetenskapligt perspektiv. Teknikexterna visar däremot motsatt utveckling: här minskar vetenskapsvärldens betydelse över tiden, medan externvärldens vikt har ökat. Förf. spekulerar i om detta resultat kan vara en följd av att teknikens negativa effekter blivit tydligare under efterkrigstiden.

C. P.

Harry Näslund, Referens och koherens i svenska facktexter. 300 s. Uppsala 1991 (Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet). (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. 29.) ISBN 91-506-0892-4. ISSN 0083-4661. Näslunds avhandling är liksom Björn Melanders ovan anmälda bok tillkommen inom det av Britt-Louise Gunnarsson ledda FUMS-projektet "Facktexter under 1900-talet". I sin avhandling gör Näslund en mikrosemantisk analys av referensbindningar och referensstruktur i ett urval av svenska facktexter (både vetenskap och populärvetenskap) från områdena ekonomi, medicin och teknik under tre perioder, 1895–1905, 1935–1945 och 1975–1985. Resultaten relateras till texternas faktiska innehåll. Näslund försöker också förklara likheterna och olikheterna mellan texterna med hjälp av förhållanden i det yttre sammanhang som texterna kan sättas in i.

Efter det inledande kapitlet där Näslund ger bakgrunden till sin studie och presenterar tidigare forskning om fackspråk och om referensbindningar följer ett kort kapitel om de undersökta texterna och ett längre som behandlar analysmetoderna. Det fjärde kapitlet innehåller en diskussion av olika kontextuella faktorer som kan tänkas påverka referensrelationernas förekomst och fördelning i texten. Kapitel fem till och med kapitel åtta utgörs av en redovisning och diskussion av undersökningens resultat med avseende på olika typer av relationstyper. Resultaten sammanfattas sedan i avhandlingens nionde kapitel, och tolkas i anslutning till olika kontextuella faktorer.

Näslunds avhandling innehåller en uppsjö av fakta om olika slags referensbindningar i de undersökta facktexterna, som förf. söker ställa i relation till olika utomtextuella faktorer. Så finner han bl.a. att det finns tydliga skillna-

der mellan olika typer av facktexter, och att dessa skillnader generellt sett är mer relaterade till fackområde än till tid och genre. De medicinska texterna är t.ex. mer heterogena och uppvisar större perspektivvariation än de ekonomiska och tekniska texterna; Näslund finner det troligt att denna skillnad speglar en metodisk skillnad mellan dessa vetenskaper.

C. P.

Ordbok över Sveriges dialekter. Första bandet. Häfte 1. ¹A-Andtäppt. 80 s. Uppsala 1991 (Arkivet för Ordbok över Sveriges dialekter). ISBN 91-88324-00-1. ISSN 1102-1586. Arbetet med en ordbok över Sveriges dialekter tog sin början 1954, efter det att Kungl. Gustav Adolfs Akademien av dåvarande Humanistiska fonden hade fått anslag för ändamålet. Den 1 juli 1984 förstatislades företaget och inleddes, som självständigt arkiv, i myndigheten Dialekt- och ortnamnsarkiven samt Svenskt visarkiv. Dess syfte är att "med angivande av ordens, uttalsformernas, betydelseernas etc. geografiska förekomst/utbredning redogöra för i princip hela det svenska (men inte det finska eller lapska) dialektala ordförrådet inom Sveriges nuvarande gränser, sådant det är åtkomligt genom handskrivna eller tryckta källor från både äldre och yngre tid" (s. 5). Det första häftet är nu utkommet. En utförlig granskning av detta har ställts i utsikt till nästa årgång av ANF; därför kan det här räcka med en kort anmälan. Redan nu kan det konstateras att ordboken i första hand är av värde för den dialektologiskt och språkhistoriskt inriktade forskningen; skolor, lokalhistoriker o.d. är sannolikt mer intresserade av ordböcker som speglar den egna traktens ordförråd, uttal och fraseologi.

B. P.

Sagor från Edsele. Upptecknade och översatta av Frans Bergvall. Utgivna och kommenterade av Åsa Nyman och Karl-Hampus Dahlstedt. 303 s. Uppsala 1991 (Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala). (Skrifter utgivna genom Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala. Ser. B:20.) ISBN 91-85540-43-9. ISSN 0348-4483. Folkskolläraren och filosofie hedersdoktorn Frans Bergvall började redan på 1920-talet göra uppteckningar från Edsele socken i västra Ångermanland och har fortsatt med det genom åren. I hans material ingår åtskilliga sagor av vilka ett urval nu publiceras, både i dialektal form och i översättning till riksspråk. Dialekttexterna har bearbetats av arkivarie Rune Västerlund, varigenom de har kunnat få en enklare och mer lättläst ljudbeteckning, medan översättningarna tycks ha åstadkommit av Bergvall själv. De delvis ganska mustiga sagorna kunde kanske ha försvenskats med mer varsam hand; det förefaller onödigt att översätta exempelvis *karlen* med *mannen* och *vart* med *blev*. Men självfallet kommer det faktum att översättningar finns att välkomnas av alla sagoforskare och sagointresserade utan dialektkunskaper. Bergvall bidrar själv med en kortare inledning. I en efterskrift redogör Åsa Nyman för begreppet 'saga' och för upptecknarens sagesmän och kommenterar texterna, medan Karl-Hampus Dahlstedt skildrar Edselemålets ljud- och formlära.

B. P.

Sagt och gjort. Vänskrift till Wolter Ehn och Rune Västerlund 1991. Från arbetskamraterna på ULMA. 169 s. Uppsala 1991. ISBN 91-85540-56-0. Uppgift om förlag eller distributör saknas i denna vänskrift, och likaså information om redaktör(er) och om anledningen till skriftens tillkomst. Som är att vänta med tanke både på de två hyllade och deras arbetsplats har boken ett blandat dialektologiskt och etnologiskt innehåll; här skall bara en del språkliga bidrag beröras. Stig Björklund avhandlar några dörrstängningsord (*dörrlan* och *stocklan*) i dalmålet, Magdalena Hellquist skriver om härm i Norrland, Margareta Källskog om ett par interjektioner i överkalixmålet och Maj Reinhammar om några slangartade uttryck som möjligen har sina rötter i franskan. Den tyngst vägande artikeln är signerad av Sven Söderström, som ger en nyttig översikt över den obestämda artikelns dialektala former i svenskan.

B. P.

Evert Salberger, Östgötska runtexter. 59 s. Göteborg 1990 (Scripta runica, c/o Salberger, Göteborg). (Scripta runica. 3.) ISSN 0349-2966. Denna skrift innehåller fyra fristående artiklar, i vilka Evert Salberger behandlar fyra dunkla runföljder på fyra stenar i Östergötland. Det är fråga om tydliga ristningar. Problemen ligger huvudsakligen i tolkningen av runföljderna. Ett genomgående drag i förf.:s tolkningar är att han räknar med förkortningar, ibland mycket starka sådana. Ett **burþ** skulle få en utmärkt tolkning om man finge läsa **bruþur sin**. Det går, om man räknar med omkastning av **ur** till **ru** och utelämnning dels av ordslutet **ur**, dels av possessivpronomenet *sin*. (Även en annan möjlighet ges.) En djärvare läsning genom tillägg av runor gör förf. då han i **sunu** läser **sun nutan** (= *nytan*) 'dugande son', vilket ger texten en god mening. Till dessa olika emendationer anför förf. goda paralleller. Ett kännetecknande drag för Evert Salberger som runolog är hans omsorgsfulla analys och hans noggranna dokumentation genom parallellställen. Men även om det finns mer eller mindre goda paralleller till alla momenten i en tolkning och även om emendationerna leder fram till en utmärkt läsning, så ställer man sig ändå undrande om alla förkortningar eller felristningar i en och samma runföljd verkligen har ägt rum. Det gäller t.ex. hans tolkning av **sun : sistm** som **sun : sihstins**, alltså *Sigstens son*. Det finns ju ortnamn som vi efter en rad tolkningsförsök tvingas resignera inför. Kanske borde vi göra detsamma inför runföljder som **sistm** också. Vi bör emellertid vara tacksamma mot Evert Salberger för hans energiska och uppslagsrika försök att tolka mycket besvärliga runföljder.

S. F.

Stilistik och finlandssvenska. En samling artiklar tillägnade Birger Liljestrand den 25 juni 1991. XIV + 271 s. Umeå 1991 (Institutionen för nordiska språk). (Nordsvenska. 8. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Umeå universitet.) ISBN 91-7174-566-1. ISSN 0282-7182. Denna festskrift till Birger Liljestrand på hans sextioårsdag innehåller tjugoen artiklar inom ämnesområdena stilistik och finlandssvenska, forskningsområden som är

centrala för festföremålet. Inom dessa ramar visar bidragen stor spännvidd, vilket följande urval visar. Lars Huldén skriver om Runar Schildt, Marianne Nordman om Jarl Hemmer, Jan Nilsson om Tage Aurell och Gun Widmark om Sara Lidman. Lyrikens form och innehåll behandlas av Christer Laurén, Lars Melin presenterar retorikens övertalningsgrepp. Eva Strangert frågar sig om det finns en speciell uppläsningsstil för nyheter i radio och TV, och Anne Marie Londen skriver om direkta citat i samtal. Irma Sorvali behandlar finlandssvenskan från översättningsteoretisk synpunkt, Mikael Reuter och Marika Tandefelt presenterar myter om finlandssvenskan, Kristina Nikula skriver om finlandssvenskan och dialekterna, och Åke Hansson om finska lånord i nordnorrländska dialekter. En fyllig Tabula gratulatoria inleder skriften. C. P.

Studier i svensk språkhistoria 2, utgivna av Sven-Göran Malmgren och Bo Ralph. IV + 283 s. Göteborg 1991 (Acta Universitatis Gothoburgensis). (Nordistica Gothoburgensia. 14.) ISBN 91-7346-242-X. ISSN 0078-1134. Det andra symposiet kring svenska språkets historia hölls i mars 1990 i Göteborg. Huvuddelen (22 stycken) av föredragen vid detta symposium ingår i den här anmälda volymen. Sammanslaget visar dessa föredrag att det svenska språkets historia är föremål för utforskning från en mängd olika synvinklar. Här finns studier av termer i fackspråk under trehundra år (Britt-Louise Gunnarsson), prepositionernas rektion i runsvenskan (Lena Peterson), semantisk och syntaktisk förändring hos grammatiska markörer (Hanna Lehti-Eklund), genitivens utveckling i fornsvenskan (Lars-Olof Delsing) och en presentation av språkbruk och språksyn i tidig arbetarrörelse (Olle Josephson). Lars-Johan Ekerot ger ett bidrag till den svenska kommateringens 1900-talshistoria, Staffan Hellberg frågar sig om optativen ska förklaras som en död formkategori. Gösta Holm påminner om dialekternas roll för språkhistorien, och Lars Wollin ställer den retoriska frågan "Ska vi forska om fornsvenska?". Två uppsatser fokuserar på normer: Helena Solstrand-Pipping skriver om normen i det tidiga 1800-talets finlandssvenska, och Ulf Teleman resonerar om hur normföreställningar uppkommer. Volymen avslutas med korta engelska sammanfattningar av de publicerade uppsatserna. C. P.

Margareta Svahn, Finnskägg, tåtel och sia. Om folkliga namn på gräs. 159 s., 3 kartor i texten. Umeå 1991 (Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå). (Skrifter utgivna av Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå. Serie A. Dialekter. Nr 8.) ISBN 91-86372-21-1. ISSN 028-5553. Den här anmälda boken är en doktorsavhandling som ventilerades våren 1991. I inledningen finns sedvanlig redogörelse för syfte, metod och material, med några välbefogade kritiska synpunkter på det dialektala växtbeteckningsmaterialet. Därefter följer en kanske inte helt övertygande terminologisk diskussion, en god forskningsöversikt och ett agrarhistoriskt avsnitt. Efter en

redovisning av ett antal "folkliga gräsarter", d.v.s. gräsarter enligt den folkliga terminologien, och dessas beteckningar kommer i tre kapitel avhandlingens huvuddel: "Den folkliga arten strå med vippa" (*ven, tåtel, bunk, jägarn, tannar, bunt/dagrabb*), "Den folkliga arten rotblad" (*rysk, tov, sia, smyle/mogres*) samt "Den folkliga arten stagg" (*hära, finn/finntopp/finntott, finnskägg, stagg, börsting, sägg, fnugg*). Avslutningsvis diskuteras, i anslutning till David Kornhalls Sydsvenska fisknamn, variation och affekt i gräsnamn.

Avhandlingens värde ligger, givetvis bortsett från det betydelsefulla i att det intressanta materialet blir lättare tillgängligt, fr. a. i de dialektgeografiska och semantiska inslagen. Som etymolog är förf. mindre avancerad; i den mån det inte rör sig om ganska genomskinliga bildningar förlitar hon sig med något undantag (t.ex. *bunk* s. 65 ff.) på kända auktoriteter. B. P.

Svenskan i skolan. Nordsamling 1. Kent Larsson (red.). 160 s. Umeå 1990 (Institutionen för nordiska språk). (Nordsvenska. 7. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Umeå universitet.) ISBN 91-7174-544-0. ISSN 0282-7182. Denna skrift innehåller tio artiklar, baserade på föredrag hållna vid en sammankomst i Umeå om svenska i skolan. Redaktören påpekar i sitt förord att språkutvecklingen hos skolbarn först på senare tid blivit föremål för mer systematiskt vetenskapligt studium, och att detta studium i tiden sammanfallit med en uppblående livlig pedagogisk-metodisk diskussion inom skolans svenskämne. Som en följd av detta har behovet växt fram att skapa ett forum för utbyte av erfarenheter om svenskundervisning och för diskussioner med ämnesdidaktisk inriktning och kring problemkomplexet språk – kunskap – inlärninng – andlig utveckling. Sammankomsten i Umeå hade till syfte att vara ett sådant forum.

De i den här anmälda skrften publicerade uppsatserna belyser svenskan i skolan ur olika synvinklar. I en längre inledande artikel reflekterar Kent Larsson över språk, språkförmåga och språkutveckling. Nils Granberg skriver om invandrarna, skolan och språket och Tor Hultman om språket, skolan och makten. Muntlig framställning i skolan är ämnet både för Birgitta Garmes och för Inga-Britt Lindblads bidrag. I de avslutande fyra uppsatserna tar Kerstin Lindgren, Åke Pettersson, Siv Strömquist och Jerker Öström upp olika aspekter på skrivundervisningen i skolan. C. P.

Svenskans beskrivning. 18. Förhandlingar vid Artonde sammankomsten för svenskans beskrivning. Uppsala den 25–26 oktober 1990. Utgivare: Mats Thelander, Britt-Louise Gunnarsson, Olle Hammermo, Olle Josephson, Caroline Liberg, Bengt Nordberg, Carin Östman. 391 s. Lund 1991 (Lund University Press). ISBN 91-7966-175-0. ISSN 1102-3619. Den artonde sammankomsten för svenskans beskrivning samlade drygt 200 deltagare, som fick lyssna till 43 föredrag, varav fyra plenarföredrag. Trettiofem av dessa föredrag ingår i den här anmälda volymen. Plenarföredragen behandlade

strömningar inom ordforskningen (Bo Ralph), nutida svensk syntaxforskning (Christer Platzack), olika perspektiv på textstudiet (Barbro Söderberg) och frågan om man kan tala om en struktur i dialogen (Auli Hakulinen). Sektionsföredragen belyser svenskan ur en mängd olika perspektiv; ur mångfalden kan nämnas Judith-Ann Chrystals diskussion av vilka faktorer som kan spela en roll för om vi lånar in främmande ord genom direktlån, översättningslån eller betydelselån, Inga-Britt Lindblads studie av talarattitydsadverb i nyhetsrapporteringen efter Tjernobylyolyckan, och Marianne Nordmans uppsats om facktextförfattaren och hans synvinkel. C. P.

Sveriges medeltida ballader. Utgivna av Svenskt visarkiv. Band 3. Riddarvisor I (Nr 66–130). 492 s., 1 pl. Stockholm 1990 (Almqvist & Wiksell International). ISBN 91-22-01408-X. Det första bandet av Sveriges medeltida ballader utkom 1983 och anmäldes i ANF 99 (1984):226; det andra kom 1986 och finns anmält i ANF 102 (1987):275. Svenskt visarkiv fortsätter sin framgångsrika utgivning av det väldiga och rika materialet med detta tredje band, där c:a hälften av de s.k. riddarvisorerna ederas. Huvudredaktör är liksom tidigare Bengt R. Jonsson, medan melodiederingen har ombesörjts av Margareta Jersild och textederingen av Sven-Bertil Jansson. I bandet ingår bl.a. de klassiska visorna "Ebbe Skammelsson", "Syster friar till broder", "Axel och Valborg" och "Herr Lagman bortför herr Tors brud".

Med det nu utkomna bandet har Svenskt visarkiv tillryggalagt en tredjedel av vägen mot en komplett balladutgåva. B. P.

Ulf Teleman, Lära svenska. Om språkbruk och modersmålsundervisning. 126 s. Uppsala 1991 (Almqvist & Wiksell). (Skrifter utgivna av Svenska språknämnden. 75.) ISBN 91-21-11396-3. Modersmålet och skolan är temat för denna intressanta och tankeväckande lilla bok, där förf. samlar ihop synpunkter om språk, språkbruk och språkutveckling, modersmålspedagogik och olika hållningar till språk som han tidigare presenterat i olika artiklar och föredrag. Bokens sju kapitel tar upp generella frågor om språk och språkinläring och mer specifika om svenskämnet och svenskan. I ett kapitel visar förf. hur vi erövrar det offentliga språket, i ett annat diskuterar han frågan om vad man kan mena när man talar om bättre och sämre språk. Ett viktigt inslag i det senare kapitlet är författarens betoning av att språket ständigt är i förändring, och hans slutsats att den ställning vi tar i olika språkvårdsfrågor mindre styrs av rationella överväganden än av vad vi tycker är viktigast: solidariteten med den texttradition som är levande i vårt modersmål idag, eller solidariteten med moderniteten, d.v.s. med de ord och grammatiska företeelser som håller på att vinna mark. I det följande kapitlet undersöker förf. vad uttryck som "fel i språkbruket" egentligen står för. Skillnader och likheter med avseende på tal och skrift behandlas i ett eget kapitel: här poängterar förf. särskilt skillnader beroende på olika användningsbetingelser och skillnader beroende på olika normsystem. Avslutnings-

kapitlet har titeln Grammatiken som frihet och tvång; förf. pläderar för att skolan måste erkänna grammatikens två huvudfunktioner, d.v.s. funktionen att vara vetenskapen om en central aspekt av det mänskliga och funktionen att vara ett oundgängligt instrument vid erövrandet av andra språk. Flera av kapitlen åtföljs av lästips för den som vill tränga djupare in i ett visst område.

C. P.

Textkritik. Teori och praktik vid edering av litterära texter. Föredrag vid Svenska Vitterhetssamfundets symposium 10–11 september 1990. Red. av Barbro Ståhle Sjönell. 255 s. Stockholm 1991 (Almqvist & Wiksell International). (Svenska Vitterhetssamfundet.) ISBN 91-22-01469-1. Föreliggande volym innehåller samtliga fjorton anföranden som hölls under Svenska Vitterhetssamfundets symposium om textutgivning i september 1990; därtill kommer ett kort bidrag av Tore Wretö om den svenska textutgivningens historia och en på en bandupptagning baserad dialog mellan Stina Hansson och Bo Ralph om vilka krav litteraturvetare resp. språkvetare ställer på en text. Bland bidragen märks Inge Jonssons påminnelse om den tvåtusenåriga tradition som dagens textutgivare för vidare, Lars Dahlbäcks rapportering från arbetet med nationalupplagan av Strindbergs samlade verk och Bernt Olssons inventering av problem vid utgivningen av 1600-talslitteratur. Diskussionen vid symposiet bandades och publiceras i redigerat skick. Engelska sammanfattningar av bidragen och ett personregister avslutar denna smakfullt producerade symposievolum.

C. P.

Elisabet Törnudd-Jalovaara, "Skall" och futurum i gamla grammatikor. En diakron översikt. 48 s. Helsinki 1991 (The Helsinki School of Economics and Business Administration). ISBN 951-700-925-9. ISSN 0356-8164. I denna lilla skrift redogör förf. för vad det sägs i gamla svenska grammatikor om futurum i allmänhet och om *skall* i synnerhet. Ett drygt trettiotal skolgrammatikor och liknande läroböcker från 1600-talets slut till 1800-talets senare hälft genomgås och uppgifterna kompletteras med information hämtad från ett tiotal ordböcker. Undersökningen tillåter förf. att svara på frågor av typen: Vilka medel att bilda futurum och uttrycka framtid tas upp i grammatikorna? Vilka modala betydelser hos *skall* lanseras? Hur utvecklas terminologin och exemplifieringen?

C. P.

Anna Westerberg, Utvecklingen av gammalt kort a framför ld och nd i svenska dialekter. A. Text. 179 s. B. Kartor. 17 st. Uppsala 1991 (Dialekt- och folkminnesarkivet). (Skrifter utgivna genom Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala. Ser. A:19.) ISBN 91-85540-58-7. ISSN 0348-4475. Anna Westerberg har tagit till sin uppgift "att i detalj kartlägga hur gammalt kort a har utvecklats framför konsonantförbindelserna *ld* och *nd* i svenska dialekter" samt att utifrån denna kartläggning "ge bidrag till den diskussion som förts

om utvecklingens förutsättningar och förlopp". Avhandlingen har i mycket en registrerande karaktär. Av de sju *ld*- och tio *nd*-ord som behandlas redovisas dialektbeläggen mycket utförligt dels i en materialsamling på över sextio sidor, dels genom sjutton instruktiva kartor, praktiskt publicerade i ett särskilt häfte. Därtill kommer ett avsnitt på uppemot fyrtio sidor där kartbilderna beskrivs och kommenteras. Bedömningen av materialet utifrån "utvecklingens förutsättningar och förlopp" får därigenom ett mera blygsamt utrymme, men förf. gör inte desto mindre viktiga iakttagelser. Hon ansluter sig till den gängse uppfattningen att övergången av *a* till *å* framför *ld* och *nd* har föregåtts av vokalförlängning. Den bild av utvecklingen handböckerna i regel ger, nämligen av sekundärt *å* framför *ld* och *nd* i Sydsverige upp till Mälardalskapen och bevarat *a* norr därom, visar hon emellertid vara starkt förenklad. Att utvecklingen framför allt norr om Mälardalskapen har varit en helt annan framgång tydligt av hennes undersökning. Hon påpekar att utvecklingen inte kan beskrivas med hjälp av ett fåtal enkla regler. Att ett språksociologiskt perspektiv också måste läggas på förändringarna och att man i många fall bör ta hänsyn till den roll ett prestigeuttal kan ha haft, hävdar hon, utan att dock egentligen föra resonemanget mycket längre än så. Hon slutar boken med ett uttalande i sann gilliéronsk anda "att i fråga om utvecklingen av gammalt kort *a* framför *ld* och *nd* [tycks] varje ord /. . ./ ha sin egen historia".

S. F.

Elsie Wijk-Andersson, Bara i fokus. En semantisk-syntaktisk studie av bara och dess ekvivalenter i nysvenskt skriftspråk. 200 s. Uppsala 1991 (Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet). (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. 27.) ISBN 91-506-0850-9. ISSN 0083-4661. Denna avhandling handlar om en grupp ord med viss gemensam betydelse och delvis lika funktioner, de s.k. *bara*-varianterna. Termen *bara*-varianter används som ett sammanfattande namn på orden *bara*, *blott*, *enbart*, *endast*, *uteslutande*, *allena* och *allenast*. Författarens huvudsyfte är att ge en helhetsbild av dessa ords funktion och användning i modern skriven svenska.

Som förf. påpekar finns det många frågor att besvara med avseende på *bara*-varianterna. Man kan fråga sig varför det överhuvudtaget finns en så stor grupp av ord som åtminstone i vissa kontexter är synonymer till varandra. Andra frågor är vad som skiljer orden åt syntaktiskt, semantiskt och stilistiskt, hur frekventa de olika orden är, och vilka specialfunktioner de enskilda orden i gruppen kan ha. Eftersom särskilt *bara* har ett mycket stort användningsområde idag är det också intressant att fråga sig hur det är möjligt att använda ett och samma ord i alla dessa funktioner utan att bli missförstådd. Förf. ställer också frågan hur denna rika differentiering kan ha uppkommit, och vad som händer med de övriga orden i gruppen när ett av dem breder ut sig så som *bara* gör idag.

Efter ett inledande kapitel där förf. presenterar syftet med sin undersök-

ning och ger en överblick över avhandlingens innehåll följer som kapitel två en fyllig och välskriven redovisning av vilka uppgifter man kan hämta i litteraturen om *bara*-varianterna. Förf. nöjer sig här inte bara med att referera de uppgifter hon kan finna i svenska ordböcker, grammatisk litteratur och stilistisk litteratur, utan tar också in uppgifter om förhållandena i norskan, danskan och engelskan. Kapitel tre ger den historiska bakgrunden till dagens situation. Baserande sig dels på uppgifterna i SAOB, dels på radkonkordanser för 16 texter tillkomna under perioden 1560 (Peder Swarts krönika) till 1887 (Strindbergs Hemsöborna) beskriver förf. *bara*-systemet för varje århundrade. Det nutida systemet behandlas översiktligt i kapitel fyra: förf. bygger här huvudsakligen på ett material bestående av Språkdatas radkonkordanser till Press 65, Press 76 och Bonniersromaner 76/77. *Bara* visar sig som väntat vara den helt dominerande huvudvarianten idag, med *endast* som första alternativ och *enbart* som andra.

I kapitel fem till sju följer så en närmare genomgång av de moderna förhållandena. Kapitel fem studerar bruket av nutida *bara*-varianter som adjektiv. Vanligast här är *blott*, som i undersökningsmaterialet används med en mängd olika substantiviska huvudord i uttryck som *blotta händerna*, *blotta omnämmandet*, *blotta namnet* etc. Som förf. konstaterar kan vissa uttryck verka formelartade, men hon har säkert rätt i att *blott* ännu är levande i adjektivisk innebörd. En intressant iakttagelse är också att de adjektiviska *bara*-varianterna inte generellt kan ersätta varandra.

Avhandlingens längsta kapitel är kapitel sex, där *bara*-varianternas adverb-användning behandlas. Det är framför allt denna användning som diskuteras i den tidigare litteraturen, och som totalt dominerar i det moderna materialet (ca 97 % av beläggen). Kapitlet behandlar huvudsakligen frågor rörande *bara*-varianternas fokus (den satsdel som *bara*-varianten bestämmer) och adverbets placering i satsen i förhållande till detta fokus. Sekundärt ställer sig förf. också frågan varför det sällan uppstår missförstånd även när *bara*-varianten står skild från sitt fokus (*lossning* i författarens terminologi). En genomgång av materialet tyder på att det praktiskt taget alltid är tydligt av kontexten eller vår kunskap om verkligheten vilket led som är fokuserat oberoende av var *bara*-varianten placeras.

Kapitel sju handlar om *bara*-varianter som konjunktion; i nutida svenska är det endast *bara* som visar denna användning (*Bara han kommer så kan du gå*). I kapitel åtta, slutligen, ger förf. en översikt över *bara*-varianternas förhållande till varandra och diskuterar deras kategoritillhörighet på basis av undersökningen, och ger slutligen några normativa synpunkter. Avh. avslutas med en sammanfattning på engelska.

Det är en intressant och informationsrik avhandling som Elsie Wijk-Andersson har presterat. Möjligen skulle dispositionen kunna kritiseras: som förf. själv påpekar är det adverb-användningen (särskilt i den moderna svenskan) av *bara*-varianterna som ger upphov till de flesta frågorna, men två tredjedelar av boken handlar trots det om andra användningar. C. P.

Elsie Wijk-Andersson (red.), Kultur – Text – Språk. Det finns mer i en text än ord. 77 s. Uppsala 1991 (Hallgren & Fallgren). ISBN 91-7382-683-9. Den här boken är resultatet av ett seminarium i Uppsala i september 1990 på temat *Kultur – text – språk*, där tanken var att belysa interaktionen kultur – text – språk ur olika synvinklar för att därigenom uppnå större insikt i vad som krävs för att tolka skrivna texter av olika slag. I Elsie Wijk-Anderssons inledande uppsats "Förstår vi det vi ska förstå när vi tror att vi förstår?" diskuterar förf. utifrån ett antal textexempel den förrådiska situationen att man inte märker att man inte förstår en text, därför att den verkar passa in i ett mentalt schema som man redan har, medan den i själva verket ger uttryck för ett helt annat mentalt schema. Flera av de övriga sju uppsatserna i volymen tar upp samma problematik ur olika synvinklar: Bo Utas skriver om iransk verklighet och svensk text, Tordis Dahllöf om den stora sannolikheten för att personer från olika kulturer menar olika saker med samma ord, och Lars Wollin, Christina Tellgren och Adolf Dahl skriver från olika utgångspunkter om hur översättaren försöker hitta funktionellt likvärdiga ord och fraser i sin strävan att inte bara förmedla ett innehåll utan också en främmande kultur. Olle Josephson ger i sin uppsats "Varför en lätt text kan vara svår att förstå" några exempel på innehållsligt orienterade textanalysmetoder som kan tillämpas vid läsbarhetsbedömningar. I bokens sista uppsats påminner Britta Holm oss om visans roll som kulturförmedlare, hur mycket av våra traditioner och värderingar som speglas i vistexten. C. P.

*

Aage Hansen, Om Peder Laales danske ordsprog. Udgivet af Merete K. Jørgensen og Iver Kjær. 201 s. Copenhagen 1991 (Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab. Kommissioner: Munksgaard). (Historisk-filosofiske Meddelelser. 62.) ISBN 87-7304-219-6. ISSN 0106-0481. Aage Hansen var känd som lexikograf, ljudhistoriker, syntaxforskare, grammatiker och fonetiker men ägnade sig också åt de gamla danska ordspråken. Vid hans död 1987 förelåg ett omfattande material, både hand- och maskinskrivet, till en studie över Peder Laales danska ordspråk. I en andraredaktion hade han nått fram till en maskinskriven version som dock har många ändringar och tillägg dels i utskriften, dels på handskrivna lappar; den karakteriseras av utgivaren Iver Kjær som ett ofullbordat tryckmanuskript. Den ges ut nu, efter en omfattande redaktionell genomgång som omfattar rättelser av skriv- och sakfel, citat- och hänvisningskontroll, införandet av bilagt material samt överförandet av felande sidor i andraredaktionen från en förstaredaktion. Det färdiga verket är en noggrann genomgång av ordspråkens vokalism och konsonantism, av morfologi, syntax och stil, av ordspråkstyper och "Ordsprogenes verden" samt av ordförrådet, där man fäster sig vid en ordlista på mer än 30 sidor, med dunkla ord förtecknade och förklarade. Avslutningsvis behandlas de svåra frågorna om ordspråkens proveniens. Det må vara att

Kjær anser detta avsnitt vara det mest ofullgångna och att Hansen sannolikt inte hade publicerat det i detta skick; det innehåller dock så många iakttagelser av värde att det väl försvarar sin plats i boken.

B. P.

Per Ingesman, Ærkesædets godsadministration i senmiddelalderen. 392 s. Lund 1990 (Lund University Press). (Skånsk senmedeltid och renässans. Skriftserie utgiven av Vetenskaps-Societeten i Lund. 12.) ISBN 91-7966-116-5. Lunds ärkesäte fick under senmedeltiden sina inkomster väsentligen från gods i Skåneland (Skåne, Halland, Blekinge och Bornholm). Dess administration har tidigare främst undersökts av Gösta Johannesson (*Den skånska kyrkan och reformationen, 1947, Jordeböcker över Lunds ärkesätets gods vid medeltidens slut, 1953*), som i en särskild artikel ("Kring Birger Gunnersens Paltebok. Några rön beträffande Lunds ärkesätets gods och dess förvaltning vid medeltidens slut" (1950)) har behandlat det bevarade källmaterial som kan belysa ärkesätets godsförvaltning under senmedeltiden. Här fördjupas och nyanseras bilden ytterligare, till stor del från nya aspekter. Syftet är tvåfaldigt: dels att klargöra den ärkebiskopliga godsadministrationens uppbyggnad och funktion, dels att undersöka rekryteringen av de ämbetsmän och länsmän som administrerade godsen. Det visar sig att det administrativa systemet bakom godsförvaltningen hade en komplicerad struktur, med Lundagård, stiftets administrativa centrum, samt slotten Näsbyholm, Åhus, Elleholm och Hammershus som stödjepunkter. Väsentligen var det lågadliga personer från kretsen kring ärkebiskopen som knöts till godsadministrationen, medan rekryteringen av länsmännen ger en mer mångtydig bild.

Ingesman har kunnigt och noggrant utnyttjat det tillgängliga källmaterialet. Hans undersökning blir därigenom av värde för en betydligt vidare krets än den som har ett omedelbart intresse enbart för ärkesätets godsadministration. Bland forskare som kan ha nytta av boken kan nämnas agrar- och socialhistoriker samt, genom de utmärkta person- och ortregistren, person- och lokalhistoriker. Namnförrådet i de undersökta källorna är självfallet viktigt för språkforskningen, och åtminstone indirekt blir avhandlingen därigenom av betydelse också för namnforskare.

B. P.

Møde om Udforskningen af Dansk Sprog. Aarhus Universitet 11.–12. oktober 1990. Udgivet af Mette Kunøe og Erik Vive Larsen. 259 s. Århus 1991. Det tredje mötet för utforskningen av det danska språket hölls i Århus i oktober 1990. Av de 26 föredragen publiceras här 22, tillsammans med sammandrag av ytterligare två föredrag. Uppsatserna representerar ett brett spektrum av olika ämnen: uttal och stavning, syntax och semantik, stilistik och pragmatik, dialekter, barnspråk och danskan i EG. Särskilt kan märkas Hanne Ruus' utmärkta introduktion till kognitiv semantik och Britta Orlrik Frederiksens bidrag om variantapparaten och språkhistorien, som ger en inblick i den stundom bittra diskussion som fördes om principerna för hur Danmarks gamla landskapslagar skulle utges.

C. P.

80 Ord til Christian Lisse 12. januar 1992. Udgivet af Selskab for Nordisk Filologi. 141 s. København 1992 (Selskab for Nordisk Filologi). ISBN 87-89641-01-9. Dialektologen och namnforskaren Christian Lisse blev 80 år i januari 1992. Den festskrift som commemorerar detta är redigerad av Inger Ejkskjær, Bente Holmberg, Bent Jørgensen och Inge Lise Pedersen. Utöver den sedvanliga bibliografien över jubilarens skrifter och en Tabula gratulatoria innehåller den originella hyllningsskriften 80 korta – de flesta inte mer än en sida – bidrag i ordboksform, från *Abeskøn* (Pia Jarvad) till *Årgang* (Bent Jørgensen). De två artiklarna får tjäna som exempel på bokens naturligt nog ovanligt mångskiftande innehåll. Pia Jarvad visar hur *abe-* blir ett modeprefix, med innebörden 'mycket', under mitten av 60-talet och hur det redan ett decennium senare kan karakteriseras som föråldrat. Bent Jørgensen noterar att ordet *årgang* nu (miss)brukas så av tidskrifter att innebörden har blivit "antal numre (af tidsskrift o.l.) svarende til hvad der forlods for et år er opkrævet betaling for". Lyckligtvis har ANF hittills kunnat undgå att bidra till denna betydelseutveckling.

B. P.

*

Gordon Albøge, Stednavne i Hanherred. Udgivet af Institut for Navneforskning. 294 s., 1 karta. København 1991 (C. A. Reitzels Forlag). (Danmarks Stednavne nr. 21.) ISBN 87-7001-220-2. Hanherred är sedan gammalt en avgränsad geografisk och kulturell enhet, vilket är skälet till att man här har brutit mot den vanliga principen i DS att gå efter amtsindelningen. Delen behandlar både bebyggelsenamn och "Andre navne", d.v.s. ägo-, artefakt- och naturnamn. I den förra kategorien behandlas namn på byar och andra tätorter samt gård- och hussamlingar och ett fåtal enskilda hus, kyrkor etc., i den andra namn på t.ex. naturlokaliteter, vägar, broar, gravhögar etc.; fr.a. tas där sådana namn med som är belagda på äldre och yngre kartor. De 22 socknarna behandlas i den för en icke-dansk inte helt lättgenomskådliga ordning som finns i Trap Danmark, och som vanligt i DS kommer dessförinnan en presentation av bl.a. efterleder och suffix samt "Specielle klassificeringer". Den ena här nämnda kategorien är prepositionsnamnen. Det är sympatiskt att den andra låter Albøges speciella forskarpersonlighet glimta fram genom uniformiteten. Den heter *glædesnavne* och omfattar namn som "tilsiger at udtrykke navngiverens glæde og tilfredshed over bostedet".

B. P.

Analogi i navngivning. Tiende nordiske navneforskerkongres Brandbjerg 20.-24. maj 1989. Redigeret af Gordon Albøge, Eva Villarsen Meldgaard, Lis Weise. 244 s. Uppsala 1991 (NORNA-förlaget). (NORNA-rapporter. 45, udgivet af Københavns Universitets Institut for Navneforskning i samarbejde med NORNA.) ISBN 91-7276-043-5. ISSN 0346-6728. Den nordiska namnforskarkongressen 1989 hade ett tema: analogi i namngivning. Analogin har verkat på olika sätt och på olika typer av material. Kongressvolymen ger en

rik provkarta över detta. Den presenterar emellertid inte artiklarna i tematiska grupper – de är helt enkelt ordnade i bokstavsordning efter författarnamn. Här endast några exempel på vad som behandlas i den innehållsrika volymen. Analogins roll vid ombildning av ortnamn belyser bl.a. Vibeke Dalberg med danskt material och Svavar Sigmundsson med isländskt. Den senare finner dock att ”analogien i de islandske stednavne nok er minimal og ofte svær at bevise”. Att även ortnamns morfologi påverkas av analogiska krafter visar Lars Huldén, som räknar med att ”yngre ortnamn i obestämd form kan ha förebilder /.../ i gamla artikellösa namn”. Att ett spel mellan ett par morfologiska mönster ligger bakom växlingen mellan typerna *Lien* och *Lia* i norska ortnamn, visar Botolv Helleland.

De flesta artiklarna behandlar dock analogins roll vid bildandet av namn. På ett konkret och instruktivt sätt, bl.a. med hjälp av kartor, ger Bengt Pamp – den ende föredragshållaren från Sverige under kongressen! – exempel på namnbildning som rimligtvis bör betraktas som analogisk, trots att namnen egentligen har kommit till på saklig grund. De tämligen särpräglade namnen ligger nämligen hopklumpade inom mycket små områden. En viktig artikel om namnbildning efter mönster är Eero Kiviniemis ”Analogisk namngivning och den toponomastiska teorin”. Analogins roll vid namnbildning inom kolonisationsområden behandlas av Gillian Fellows-Jensen, ”Nordiske spor i det midtskotske lavland?”, och W. F. H. Nicolaisen, ”Scottish analogues of Scandinavian place names”.

Mot tio ortnamnsartiklar står sex om personnamn. Den utförligaste svarar Gulbrand Alhaug för. Dess undertitel är ”Nye kvinnenamn på -y etter mønster av navn med liknende struktur i norrønt og engelsk”. Lite utanför analogitemat ligger Hans-Peter Naumanns värdefulla redogörelse för nordiska namn i tidiga kontinentala källor.

S. F.

Vibeke Dalberg, Stednavneændringer og funktionalitet. Analogisk stednavneomdannelse, epexegetisk stednavnedannelse og stednavneskifte belyst ved danske toponymer. 273 s. København 1991 (C. A. Reitzels Forlag A/S). (Navnestudier udgivet af Institut for Navneforskning nr. 33.) ISBN 87-7421-704-6. Vibeke Dalbergs här anmälda doktorsavhandling ventilerades i september 1991. Den består av fyra huvuddelar, av vilka den första avhandlar analogisk ortnamnsombildning, den andra epexegetisk ortnamnsbildning, den tredje ortnamnsskifte som ett definitoriskt problem och den fjärde ortnamnsskifte som onomastisk realitet. Boken får endast ett kort omnämnande i Litteraturkrönikan eftersom den är föremål för en längre recension tidigare i denna årgång av ANF.

B. P.

Gösta Franzén, Ortnamnen i Östergötlands län. På offentligt uppdrag utgivna av Ortnamnsarkivet i Uppsala. Del 15. Lösings härads, bebyggelsenamn. 92 s., 1 karta i texten. Uppsala 1991 (Ortnamnsarkivet i Uppsala). (Skrifter utgivna genom Ortnamnsarkivet i Uppsala. Serie A: Sveriges ortnamn.) ISBN

91-85452-15-7. ISSN 0349-4381. Med Lösings härad sätter enligt förljudande professor Franzén punkt för sin framgångsrika insats i utgivandet av Östergötlands ortnamn. Det undersökta häradet ligger på ömse sidor om Bråviken; namnet på den enda socken som ligger norr om viken, *Krokek*, är ett exempel på ett namn på ett enstaka träd (samtidigt gränsmärke på gränsen mellan Östergötland och Södermanland) som har blivit bebyggelsenamn. Bland andra enskilda namn som man lägger märke till kan nämnas *Sten*, till *sten* 'befästning av sten' och med syftning på en fornborg, det livligt diskuterade *Vrinnevid*, där förf. inte tar ställning till om senare leden är *vi* 'helgedom' eller *vidher* 'skog', och själva häradsnamnet, som förmodligen är bildat till ett **løsn* 'öppen plats, glänta etc.'

B. P.

Göran Hallberg, Gatunamn i Eslöv. Del III. 128 s. Lund 1991 (Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund). (Skrifter utgivna genom Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund. 5.) ISBN 91-970485-3-4. ISSN 0348-6702. Denna skrift utges samtidigt som del 17 i Eslövs museums skriftserie (EMS), där också tidigare böcker om gatunamn i Eslöv har utkommit. År 1970 kom del I (EMS 6) och 1971 del II (EMS 7), båda med Joel Sallius som författare. Därmed fanns gatunamngivningen i staden behandlad fram t.o.m. 1970. Den 31 oktober 1990 uppdrog Eslövs kulturnämnd åt docent Göran Hallberg att "skriva en bok om gatunamnens tillkomst i Eslöv efter 1970". Så har nu skett. Författaren har varit i en unikt gynnad position genom att han både är namnforskare och politiskt verksam, bl.a. som namnberedare, i Eslöv. Det ligger mycken praktisk erfarenhet bakom de inledande avsnitten om hur gatunamn kommer till och om vilka regler som bör följas i gatunamngivningen. Därefter följer i en resonerande framställning en skildring dels av nya gatunamn i centralorten Eslöv, dels av motsvarande namn i kommunens övriga tätorter, Billinge, Flyinge, Gårdstånga, Harlösa, Hurva, Kungshult, Löberöd, Marieholm, Stehag, Stockamöllan och Örtofta. Namnregister och kortfattad litteraturförteckning avslutar boken.

B. P.

Göran Hallberg, Skånes ortnamn utgivna av Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund. Serie A. Bebyggelsenamn. Del 2. Bara härad. 328 s. Lund 1991 (Gleerupska universitetsbokhandeln). ISBN 91-7060-039-2. ISSN 0284-2416. Bara härad ligger mellan Lund och Malmö och sträcker sig från Öresundskusten c:a tre mil in i landet. Bebyggelsenamnen i dess 20 socknar ges nu ut. Som normalfallet är i Sydvästskåne har häradet fått sitt namn efter en centralort, i det här fallet kyrkbyn och socknen *Bara*, vars namn snarast är oblik form av en substantivering **bara* av adjektivet *bar*, här med syftning på frånvaron av viss vegetation. Bland övriga namn finns som är att vänta flera *-löv*-namn, t.ex. de svårtolkade *Arlöv* och *Burlöv*. Till sockennamnen hör åtskilliga namn av yngre typ, främst sådana på *-torp* 'nybygge' eller det därur utvecklade *-arp*: *Brågarp*, *Esarp*, *Flackarp*, *Genarp*, *Knästorp*, *Tottarp*. Att

också namn på betydligt yngre bebyggelse, hemmansdelar samt lägenheter, meddelas och tolkas ger boken ett värde både för namnforskare av facket och lokalhistoriker med intresse för traktens senare historia. B. P.

Gösta Holm, De nordiska anger-namnen. 810 s. Lund 1991 (Lund University Press). (Det Norske Videnskaps-Akademi. II. Hist.-Filos. Klasse. Skrifter. Ny Serie. No. 18.) ISBN 91-7966-150-5. Det nästan uteslutande norska och svenska ortnamnselementet *angerlånger* förekommer i talrika namn på vikar, fjordar och insjöar. I denna väldiga monografi tas samtliga dessa namn upp till behandling med syfte att utröna etymologi, betydelseutveckling och ålder. Namnen undersöks omsorgsfullt med avseende på både språkliga och sakliga omständigheter; de namnbärande lokalernas topografi dokumenteras med närmare 400 fotografier och kartor. Etymologiskt står valet mellan två alternativ: **angh-* 'trång' eller **ank-* 'böja'? Holm uttalar sig med stor försiktighet men kan dock ge goda skäl för att grundbetydelsen är 'böjning'; genom "inflytande av adj. **ang(w)* kan terrängordet **angrar*, **angr* delvis ha fått en specialiserad betydelse 'trång vik eller fjord' o.d." Produktionstiden för *-anger/-ånger*-namnen beräknas till "minst 1000 år, med upphörande i huvudsak under tidig medeltid".

Med sina talrika exkurser och anmärkningar blir framställningen inte helt lättläst, ett intryck som förstärks av den oroliga typografien, men i sin helhet är arbetet en mycket imponerande forskningsprestation vars huvudresultat rimligen kommer att stå sig. B. P.

Asbjørn Karbø og Kristoffer Kruken, Gullhorn og dei andre. Kunamn i Noreg. 183 s. Oslo 1991 (Lantbruksforlaget). ISBN 82-529-1469-1. Materialet till denna undersökning är hämtat från "kukontrollen" 1988 och omfattar ca 354 000 kor med omkring 26 000 olika namn. Det kompletteras med upplysningar från ett urval mjölkproducenter i alla kontroldistrikt i landet dels med hjälp av ett frågeformulär, dels genom intervjuer. På formuläret får informanten fr.a. uppge när kon får namn, vem som oftast ger namnet, och vad det eventuellt finns för regler för namnvalet (uppkallelse efter kor eller efter personer, namngivning efter ett visst system etc.). Det framgår av den "femtio-i-topp-lista" som publiceras att *Dagros* är det frekventaste namnet, följt av *Rosa (Rose)* och *Litago(d)*. Vidare grupperas namnen efter innebörden: karakteriserande namn, personnamn, ortnamn, "kändisnamn", dateringsnamn (*Maiblomst*), redskaps- och varunamn, andra namn samt betydelsetomma namn (*Lami, Ylianta*). Ett intressant avsnitt analyserar efterlederna och suffixen där *-lin* leder, följt av *-ros(a)* och *-ine (-ina)*. Lokala växlingar belyses i ett kapitel om konamn "Norge rundt". Den vackert illustrerade boken avslutas med en förhoppning att norska mjölkproducenter också i fortsättningen förvaltar det kulturarv som det ligger i att ha namn på djuren:

”Eit digitalsystem i norske fjøs med berre nummer på kyrne kan sikkert fungere, men det vil utan tvil gjere kvardagen fattigare og tilhøvet til dyra meir upersonleg.”

B. P.

Hugo Karlsson, Känn Sjuhäradsbygden. Del 6. Ortnamn. 62 s. Borås 1991 (Norma Bokförlag). ISBN 91-87584-15-8. I en rikligt och smakfullt illustrerad bok ger stiftelsen Känn Sjuhäradsbygden här ut ett verk om traktens ortnamn, författat av arkivchefen vid Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg Hugo Karlsson. Undersökningsområdet omfattar Bollebygds, Gäsene, Kinds, Marks, Redvägs, Vedens och Ås härader och ligger i Älvsborgs län, som bekant det län i Sverige som först blev föremål för en systematisk officiell ortnamnsutgåva (SOÅ). Namntolkningarna där har självfallet ofta varit till hjälp för Karlsson men har lika ofta måst revideras. *Bollebygd* föreslås i SOÅ ha en förled *ball* 'kraftig, båld', här med syftning på Bollebygd som ett huvudområde. Karlsson kan åtminstone alternativt tänka sig en annan härledning: att förleden är ett äldre namn på Storån med Nolån, bildat till samma adjektiv *ball*. SOÅ:s tolkning av bynamnet *Gässlösa* som ett bristnamn ('byn (gården) där man inte brukar ha gäster') avvisas likaså, på goda grunder; förleden kan vara gen. av ett höjdnamn *Gäri, till *gäri 'lång förhöjning'. Sjön *Lygnern* har tidigare tolkats i anslutning till adjektivet *lugn*, men Karlsson invänder att sjön inte alls är *lugn* utan tvärtom har ett rykte om sig att vara farlig. Hans välmotiverade motförslag är att namnet är svag form av adjektivet *lyginn* 'lögnaktig, bedräglig'. Ovanstående må räcka som exempel på de många goda och intressanta namntolkningarna i boken.

B. P.

Ola Stemshaug, Stridane om bynamna Fosna – Kristiansund. 104 s. Oslo 1991 (Novus forlag). ISBN 82-7099-175-9. Kristiansund ligger i Nordmøre, sydväst om Trondheim. Dess äldsta namn är det ursprungligen obetecknande *Fosna*, till ett *folgsn som är släkt med det fornnorska *fela* 'dölja, gömma'. Den dåvarande tätorten blev stad 1742 och döptes då om till *Christianssund*, efter kung Christian VI. Diskussionen om en återgång till *Fosna* började på 1890-talet och kulminerade i tre strider på 1900-talet, en 1918, en 1925 och en 1929. I en lokal folkomröstning detta senare år röstade 4699 mot en namnändring, bara 41 för, och saken föll, kanske definitivt. Här går Ola Stemshaug igenom språkstriderna, han refererar diskussionsinlägg och relaterar frågan till tidens politiska schatteringar. I ett argumentationsanalytiskt avsnitt skildras vilka olika argument för och emot som fördes fram vid de olika tillfällena. De sociopolitiska förhållandena i staden, med den konservativa härskande "klippfiskadeln", spelade en stor roll vid avgörandet, där tydligen praktiska hänsyn tillmättes mindre vikt (risken för sammanblandning med namnet på det större *Kristiansand* var och är rimli-

gen stor). Boken är av intresse genom att den belyser en hittills mindre beaktad del av den norska språkstriden och är självfallet också en tankeväckande läsning för namnvårdare inom och utom Norge. B. P.

Svante Strandberg, Studier över sörmländska sjönamn. Etymologi, namnbildning och formutveckling. VIII + 300 s. Uppsala 1991 (Ortnamnsarkivet i Uppsala). (Skrifter utgivna genom Ortnamnsarkivet i Uppsala. Serie B. Meddelanden. 8.) ISBN 91-85452-14-9. ISSN 0347-2027. Svante Strandberg är förste arkivarie på Ortnamnsarkivet i Uppsala och har gjort sig känd som forskare genom åtskilliga uppsatser om ortnamn fr. a. i Södermanland. Hans nu utkomna doktorsavhandling innehåller, förutom inledning och sammanfattning, sju huvudavsnitt. Det första behandlar två semantiskt närstående sjönamn, *Fjälaren*, som sannolikt är bildat till ett **Fiæl-* 'gömställe etc.', och *Hulder, snarast ett substantiverat adjektiv med betydelsen 'dold'. Det andra diskuterar bynamnet *Forssjö*, där senare leden troligen är *edh(e)* 'gångsträcka förbi fors etc.'. I det tredje belyses virkestäkten som bakgrund till en del sörmländska sjönamn. Det fjärde tar upp sägenmotiv bakom namnen *Blåkulla* och *Jättens handfat*. I det femte dryftas sjönamn med personnamnsförleder. Det sjätte skildrar det specialfall av analogisk namnbildning som s.k. fjärravhängig ortnamnsbildning utgör. I slutkapitlet undersöks sjönamn på *-aren*.

Strandberg är en mogen, metodisk och grundlärd forskare. Hans vana att rada faktaupplysningar efter varandra utan att upplysa om vad de spelar för roll i bevisföringen gör dock genomgången av hans verk till en mycket krävande uppgift även för en van läsare. B. P.

Svenska ortnamn – uttal och stavning. Utarbetad av Claes Garlén och Ann-Christin Mattisson under medverkan av Leif O. Nilsson. Utgiven av Lantmäteriverket och Svenska språknämnden. 108 s. Stockholm 1991 (Norstedts). ISBN 91-1-915051-2. Behovet av en svensk ortnamnsförteckning med rekommenderade uttals- och stavningsformer är stort – den senaste listan över svenska ortnamn med uttalsuppgifter kom 1955 och är sedan länge föråldrad. Nu har två tunga instanser i namnvård, Lantmäteriverket och Svenska språknämnden, gått samman i ett försök att fylla den besvärande luckan. Resultatet har blivit en behändig samling namn från Abbekås till Övre Soppero, där, för att citera inledningen, "tyngdpunkten har lagts på kommun-, tätorts- och församlingsnamn". Listan ger i varje artikel, i tur och ordning, information om skriftform, uttal, kategori och lokalisering – det senare genom dels uppgift om länstillhörighet, dels en alfanumerisk kod för den ruta på en återgiven karta där namnbäraren finns. Längst ner på varje sida förklaras de viktiga fonetiska symbolerna.

Boken har varit föremål för en omfattande förhandsgranskning hos ort-

namnskännare, och resultatet har också blivit i stort sett invändningsfritt. Möjligen skulle man kunna önska att namnurvalet i en kommande andra upplaga blir något mindre asketiskt.

B. P.

Västerbotten. 4. 1991. S. 181–240. Umeå 1991 (Västerbottens museum). ISSN 0346-4938. Nummer 4 av årgång 1991 av tidskriften Västerbotten ägnas i sin helhet åt västerbottniska ortnamn och förtjänar ett omnämnande i Litteraturkrönikan. Huvuddelen av häftet har författats av Sigurd Fries, som översiktligt och initierat skriver om ortnamnen och den äldre bebyggelsehistorien, ortnamn från medeltiden, sjönamn och bebyggelsehistoria, namn som vittnar om svenska kontakter med samer och finnar, några ortnamn längs kusten samt "Ett knippe ogenomskinliga ortnamn" – efter Fries' pedagogiska och kunniga utredning är de knappast så ogenomskinliga längre. De yngre västerbottniska namnen har fallit på Lars-Erik Edlunds lott. Kortfattat men innehållsrikt och konkret skildrar han namn på nybyggen tillkomna under senare tid från 1700-talet och framåt.

Det är synd om det givande lilla häftet skall föra en obemärkt tillvaro som en del i en tidskriftsårgång. Man borde pröva möjligheten att också publicera det separat.

B. P.

Den 5. nasjonale konferansen i namnegransking. Blindern 18. november 1988. Innleiingar og diskusjon. Redigert av Botolv Helleland, Kristoffer Kruken. 150 s. Oslo 1991 (Avdeling for namnegransking, Universitetet i Oslo). (Nasjonale konferansar i namnegransking. Konferanserapportar. 5.) ISSN 0801-7956. "Skriftleg og munnleg normering av stadnamn" var temat för den femte norska namnforskarkongressen, vars handlingar nu ges ut. Inledare är Johs. Aanderaa från Kultur- og vitskapsdepartementet, som diskuterar den norska då (1988) ännu inte fastställda namnlagen, med särskild inriktning på frågan om centralstyrning kontra decentralisering; han kan efter namnforskarnas synpunkter torrt konstatera att dessa ger departementet stor frihet att handla. I övrigt tas skilda normeringsproblem upp, t.ex. landsdelsuniversitetens uppgifter i normeringsfrågor och de också på svensk sida välkända frågorna om samiska och finska ortnamns skrivning. Uttalsnormering av ortnamn behandlas av Ann-Christin Mattisson, som presenterar den i denna litteraturkrönika anmälda svenska uttalslistan för ortnamn, och Botolv Helleland ("Munnleg normering av stadnamn. Eske-land eller Eskjeland?"). Avslutningsvis återges den norska lag om ortnamn som vi tyvärr saknar motsvarighet till i Sverige.

B. P.

Den 6. nasjonale konferansen i namnegransking. Blindern 23. november 1990. Innleiingar og diskusjon. Redigert av Botolv Helleland, Anne Svanevik. 146 s. Oslo 1991 (Avdeling for namnegransking. Universitetet i Oslo). (Nasjonale konferansar i namnegransking. Konferanserapportar. 6.) ISSN 0801-

7956. Den sjätte norska namnforskarkongressen, vars handlingar nu publiceras, ägnades åt olika vetenskapliga namnforskningsprojekt. Speciellt inbjuden från Sverige var Stefan Brink, som redogjorde för tre svenska projekt, Hälsinglandsprojektet, projektet Individ, samhället och kulturlandskapet samt NONELex-projektet. Bland övriga presentationer kan nämnas Kristin Bakkens om Norske bustadnamn – Østfold fylke, Oddvar Nes' om nationella namnforskningsprojekt, Tuula Eskelands om Finnskogsprojektet, Kristoffer Krukens om norska konamn (jfr ovan s. 284) och Terje Larsens om en norsk ortnamnsbibliografi. B. P.

UNIVERSITETSBIBLIOTEKET

92 -11- 0 2

LUND